

Op de Hoogte

Jaargang 32 nr. 3, september 2026

Op de Hoogte

Jaargang 32 nr. 3, september 2026

Redactioneel

Redden wat er te redden valt. Vaak gaat het daar over als het over de huidige natuur gaat. Biodiversiteit is een hot item. Redden doet ook de Van Dixhoornbrigade uit Middelburg. IVN-Walcheren kwam op bezoek op hun Jeugdstranddag en enthousiasmeerde meer dan 50 kinderen met het korren en het onderzoeken van zeeleven! Ook de HIC van Emergis probeert te redden. Niet alleen redden, ook beleven staat in dit nummer weer centraal. Naast diverse activiteiten in de agenda kun je er met de ommetjes weer volop op uit trekken. Ditmaal gaan we eiland hoppen en hopen we de grens over om een aantal verloren Zwinhavens op te sporen.

Herfst. Paddenstoelen. De excursie door Oranjezon is een absolute aanrader om daar meer over te gaan ontdekken en leren. Of het fotograferen van paddenstoelen met de IVN-Fotowerkgroep. In het activiteitenoverzicht vind je meer Informatie over beide activiteiten in oktober.

Merel is een jonge natuuronderzoekster die rondstruint door de Zeeuwse natuur en ontdekt waar kinderen allemaal op hun wenken worden bediend als ze nieuwsgierig en onderzoekend de natuur willen verkennen! Ook onze IVN-Fotowerkgroep is nieuwsgierig en onderzoekend, zo blijkt wel weer uit de mooie collage van de aangeleverde foto's. Met deze werkgroep kun je maandelijks mee de natuur in! En wil je het liefst zelf aan de slag? De Bodemdierendagen komen er weer aan! Een ongrijpbare vogel, een mooi groen schoolplein en verdwenen plekken. Ook verdiepen we ons dit nummer wat meer in en rond Vlissingen. En hopen we iedereen te zien op de IVN-ledendag!

Namens de redactie,
Roy en Irene

Bij de voorpagina

Bloeiend gras nabij Nieuw- en Sint-Joosland.

Aan deze uitgave werkten mee

Arjen Hartog, Carolien Schaap, Monique Bek, Vera de Groot, Jack Molkenboer, Melissa Krombeen, Marjolein de Visser, Marloes Loos, Wietske Verschagen, Cobie Gouwen, Amber van de Voort, deelnemers fotorubriek en onze bezorgers.

Colofon

Op de Hoogte is een uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage circa 300 exemplaren. Op verzoek ook op papier.

Redactie: Irene Maréchal, Roy van de Voort, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Geen 'Op de Hoogte' ontvangen? Mail dan even naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Het volgende nummer komt in december uit. Kopij aanleveren voor 30 november.

~~~~~

* IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 25 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Theo Hendriks, penningmeester; zie voor adresgegevens 'Bestuur & Werkgroepen'. Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d.h.v. een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 t.n.v. IVN.

~~~~~

* Website www.ivn.nl/walcheren; IG: IVN_Walcheren; Facebook: <https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~~~

Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks bestuur

Voorzitter:	Carlien Nijdam	
Secretaris:	Carlien Nijdam	(e-mail: secretariaat@ivnwalcheren.nl)
Penningmeester:	Theo Hendriks	(e-mail: penningmeester@ivnwalcheren.nl)

Algemeen bestuur (naast het dagelijks bestuur)

Cursussen:	Marjan Rouw	(e-mail: cursussen@ivnwalcheren.nl)
Activiteiten:	VACATURE	(e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl)
Communicatie:	Arjen Faasse	(mobiel: (06) 18408163) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)

Werkgroepen

Natuurpaden:	Johan Antheunisse	(coördinator, tel.: (0118) 628814) (e-mail: milijobo@zeelandnet.nl)
Excursies:	VACATURE	(algemeen coördinator) (e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl)
Cursussen:	Marjan Rouw	(e-mail: cursussen@ivnwalcheren.nl)
Duurzaamheid:	Jack Molkenboer	(e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com)
Blad Op de Hoogte:	Irene Maréchal-Van de Voort, Roy van de Voort	(e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl)
Website:	Joop Weijland	(e-mail: webmaster.walcheren@ivn.nl)
Facebook:	Angie van Goethem	(@IVN_Walcheren) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
Instagram:	VACATURE	(@IVN_Walcheren) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
Public Relations:	VACATURE	(e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
Fotowerkgroep:	Arjen Hartog	(e-mail: a.m.hartog@gmail.com)
Korren:	Arjen Faasse	(e-mail: arjen@ivnwalcheren.nl)

Kriebelbeestjesdans! Onder het maaiveld

Grote blauwkopworm (Saxifraga – Ben Delbaere)

Ga online mee op safari onder de grond en ontdek in een uur wat er allemaal groeit, kruipt en krioelt en waartoe dit bijdraagt. Je leert in een educatieve e-learning 'Onder het maaiveld' hoe jij de gezondheid van de bodem in jouw tuin kunt onderzoeken én hoe je het leven in de grond kunt helpen.

Er is een wildernis onder je voeten. In deze korte cursus nemen we je mee onder het maaiveld. Ontdek wat er groeit, kruipt, springt en krioelt, hoe het met de bodem van Nederland en jouw tuin gaat, én wat je kunt doen om te helpen. Want dat is hard nodig!

De e-learning vind je op de website van IVN: www.ivn.nl/online-cursussen-over-de-natuur/onder-het-maaiveld.

Van de bestuurstafel

Natuurgidsenopleiding, wie o wie?

De natuur beleven is mooi, maar die beleving met anderen delen is misschien nog wel mooier. De IVN-Gidsenopleiding leidt enthousiaste natuurliefhebbers op tot gidsen die mensen inspireren om de natuur met andere ogen te bekijken. Het is een opleiding waarin kennis, praktijk en communicatie samenkomen en waarin deelnemers niet alleen veel leren over natuur en landschap, maar ook over het begeleiden van groepen en het overbrengen van verhalen. Onze regionale IVN-afdeling wil graag weer een Gidsenopleiding organiseren. Dat is een prachtig initiatief, maar zo'n opleiding komt er niet vanzelf. Daarom zijn we op zoek naar een klein team van

enthousiaste vrijwilligers die de organisatie willen opzetten en coördineren. Vind je het leuk om mee te denken, contacten te leggen, een planning te maken of activiteiten te organiseren? Dan zijn we op zoek naar jou! Je hoeft geen ervaren projectleider te zijn. Met enthousiasme, samenwerking en ondersteuning vanuit IVN kunnen we samen een succesvolle opleiding neerzetten.

Onze afdeling draait op vrijwilligers. Naast het opzetten van een natuurgidsenopleiding is er is dringend behoefte aan vrijwilligers die bestuurstaken op zich willen nemen! Heb je tijd en zin? Aarzel niet en neem contact op met het bestuur: secretariaat@ivnwalcheren.nl.

Door mee te helpen draag je bij aan de toekomst van onze afdeling. Je zorgt ervoor dat nieuwe natuurgidsen worden opgeleid, die op hun beurt weer vele anderen laten genieten van de natuur. Zo groeit niet alleen de kennis, maar ook de betrokkenheid bij natuur en landschap in onze mooie regio. Lijkt het je leuk om mee te bouwen aan de volgende IVN-Gidsenopleiding? Meld je dan aan bij het bestuur of neem contact op voor een vrijblijvend gesprek. **Samen zorgen we ervoor dat**

de volgende generatie IVN-gidsen een vliegende start krijgt! Je interesse tonen doe je door een mail te sturen aan secretariaat@ivnwalcheren.nl.

Activiteitenoverzicht

Korren op het Nollestrand

Ook in 2026 staat korren weer op het programma. Korren gebeurt met een net dat over de bodem van de zee wordt gesleept. Het is een zwaar werk, maar vele handen en handjes maken licht werk. Het net wordt door de IVN-gidsen in zee geplaatst en door de deelnemers vanaf het strand door de branding getrokken. Zo'n net werd en wordt vaak gebruikt door garnalenvissers die vaak niet blij zijn met de 'bijvangst' die ze hebben. Wij zijn daar juist wel blij mee, want het geeft inzicht in het rijke leven langs de Nederlandse kust. Na het binnenhalen kijken we met spanning naar de vangst. De gidsen vertellen dan over zeesterren, de krabbetjes, de platvissen en andere zeedieren die je vangt. IVN-Walcheren organiseert deze activiteit op het Nollestrand in Vlissingen. De laatste keer in 2026 vindt plaats op **zondag 20 september 2026 om 15.30 uur**. Zorg dat je er bij bent!

Wetenschapsdag 3 oktober

Op **zaterdag 3 oktober 2026** vindt de wetenschapsdag plaats, dit als onderdeel van het Weekend van de Wetenschap (www.weekendvandewetenschap.nl). Zo kan iedereen, van jong tot oud, op een toegankelijke manier inzicht krijgen in de wereld van wetenschap en technologie.

Met meer dan 30 workshops, shows en demonstraties valt er van alles te doen. De dag start om 10.00 uur en duurt tot 16.00 uur. De activiteiten richten zich met name op kinderen van circa 8 tot 14 jaar. Jongere kinderen zijn met begeleiding ook welkom.

IVN-Walcheren richt een stand in op deze dag die plaats vindt in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg en de HZ University of Applied Sciences (locatie Middelburg). Meehelpen of meedenken? Stuur een bericht aan activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Paddenstoelen in Oranjezon

Op **zaterdag 24 oktober 2026** zal de paddenstoelenexpert Henk Remijn een rondleiding over de bijzondere wereld van paddenstoelen geven in Oranjezon. De wereld van de paddenstoelen is veel rijker dan alleen de legendarische van kabouter Spillebeen. Ze zijn er in allerlei soorten en maten.

Wellicht kom je wel een blotebilletjeszwam, ook wel gewone boomwrat, tegen! Als je ze tegenkomt, zal je de vreemde namen beter begrijpen.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen. Vooraf verplicht aanmelden door een bericht te sturen aan activiteiten@ivnwalcheren.nl (het aantal deelnemers is beperkt).

Ga mee op paddenstoelenexcursie! Op **zaterdag 24 oktober** in Oranjezon. Aanvang 10.30 uur (duur 2 uur, houd 2,5 uur aan als je betaald parkeert). De excursie start bij de ingang van Oranjezon aan het einde van de doodlopende weg (Koningin Emmaweg 22). Zie ook www.ivnwalcheren.nl.

Geheimen van het getij

De excursies duren ongeveer 1,5 uur en vinden nog op de volgende data plaats:

- **Zaterdag 17 oktober** (12.30 uur)
- **Zaterdag 24 oktober** (19.30 uur)

Excursie vanuit Polderhuis Westkapelle. Stevig schoeisel is aan te raden! Een verrekijker is handig. Tickets zijn te koop op de ticketpagina van Het Polderhuis: hetpolderhuis.eventgoose.com.

Activiteiten tijdens de **Nacht van de Nacht** in Nederland en Zeeland kun je vinden op de site: www.nachtvandenacht.nl/activiteiten.

Ook dit jaar zijn er weer excursies in samenwerking met het Polderhuis in Westkapelle. Alle excursies hebben als thema: 'Geheimen van het Getij'. Soms zijn de excursies gecombineerd met een ander evenement, zoals **N8vdN8 op 24 oktober 2026**.

Tussen eb en vloed tilt de zee een tipje van de sluier van het onderwaterleven op. Iedere dag weer spoelen er andere vondsten uit de zee aan op het strand. Bij laagwater zijn bij paalhoofden en aan dijken dieren en planten te ontdekken die leven in de dynamische zone tussen land en zee. Tijdens de wandeling langs de waterlijn zal de gids toelichting geven over de bijzondere natuur op het scheivlak tussen land en de zee met zijn specifieke flora en fauna. De excursies starten bij het Polderhuis in Westkapelle.

Op stap met de IVN-Fotowerkgroep

Arjen Hartog

Het voorjaar en de zomer geven altijd weer voer voor natuurfotografen. De lente ontwaakt en alles gaat weer groeien en bloeien. Deze keer zijn we in juni naar de Sequiahof geweest en hebben we in juli door de binnenstad van Middelburg gelopen op zoek naar natuur.

Op zaterdag 13 juni 2026 zijn we naar Zuid-Beveland gereden om de Sequiahof aan te doen. Daar aangekomen was de bloementuin eigenlijk gesloten vanwege een bruiloftsfeest, maar tot 12 uur mochten we nog foto's maken. De tuin is mooi aangelegd met allemaal bloeiende bloemen. Van anemonen tot Zeeuws knoopje. We konden dan ook ons hart ophalen met veel close-up opnamen van al deze wonderschone bloemen. Omdat we rond 11 uur nog even rustig gingen genieten van een kopje thee of koffie was de ochtend eigenlijk alweer snel voorbij.

Elk jaar is er de **IVN-Basiscursus Natuurfotografie** die wordt gegeven door onze eigen vrijwilligers Arjen Hartog en Berry van der Haar. Zodra de data bekend zijn publiceren we deze ook in dit blad. Wil je nu al aan de slag met of meer weten over natuurfotografie? Kijk eens op de site www.natuurfotografie.nl en ga mee met de IVN-Fotowerkgroep!

Fotografen van de IVN-Fotowerkgroep aan het werk in Park Molenwater te Middelburg op zaterdag 11 juli 2026

De volgende excursie was op zaterdag 11 juli in de binnenstad van Middelburg. We wilden wel eens zien of er natuur te vinden was. We verzamelde bij de CycleHub nabij de Punt en wandelden eerst naar het Spijkerbruggetje om daar langs de kademuren de planten vast te leggen. Er was echter niet veel meer dan het

kruipklokje en muurfijnstraal. Daarna zijn we door de Kuiperspoort gewandeld waar we onder andere de oosterse karmozijnbes en de gewone klit tegen kwamen. Via de Dam zijn we door de Spuistraat en Bleekgang gelopen zodat we op Park Molenwater uitkwamen. Hier stond onder andere kattenstaart en cichorei te bloeien en vlogen enkele libellen. Ook hoorde we kikkers, maar of het de groene kikker of de rugstreeppad was zijn we niet te weten gekomen. Zo kwamen we uit bij de Koepoort en zijn we via het Bolwerk weer teruggelopen. Langs dit Bolwerk staan altijd mooie bomen zoals de vleugelnoot en kastanjabomen.

Ga mee op stap met de Fotowerkgroep! Elke 2^e zaterdagochtend van de maand van 9.00 - 12.00 uur. In 2026 bepalen de leden per toerbeurt het thema en de locatie.

De aankomende data en thema's:

- **10 oktober om 9.00 uur** (paddenstoelen)
- **14 november** (thema en tijd volgen)
- **12 december** (thema en tijd volgen)

Op **woensdag 18 november** is er weer een avond om foto's te bespreken. De locatie volgt, maar de avond start om 19.30 uur en duurt tot 21.30 uur.

Geen lid, wel meedoen? Stuur een mail naar Arjen Hartog: a.m.hartog@gmail.com (of stuur een appje naar (06) 33742545). Voor vragen of extra informatie kun je hier ook terecht.

Op 12 september om 18.30 uur staat fotograferen van de zonsondergang op het strand op het programma! Maar ook in de laatste maanden van het jaar is er met onze IVN-Fotowerkgroep voldoende te beleven! Aarzel niet en ga gewoon een keer mee op pad. Tot snel!

*Zonsondergang Westkapelle
(Ina Slot)*

Bodemdierendagen 2026

Van vrijdag 25 september tot en met maandag 12 oktober 2026 vindt alweer de 12^e editie van de Bodemdierendagen plaats. Dit jaar is het thema 'Uit de grond van mijn hart'. De Bodemdierendagen zijn een jaarlijks terugkerend burgerwetenschapsproject waarbij mensen in heel Nederland op bodemdierensafari gaan. Het doel is om het bodemleven in tuinen, parken, schoolpleinen, balkons en andere plekken in kaart te brengen en zo bij te dragen aan de kennis over biodiversiteit en bodemgezondheid.

Elk jaar rond Werelddierendag vinden de Bodemdierendagen plaats. Dit jaar vanaf **vrijdag 25 september tot en met maandag 12 oktober 2025**. Je kunt zelf aan de slag en je waarnemingen doorgeven. Meer informatie en zoekkaarten vind je op de website www.bodemdierendagen.nl.

Gewone zwarte wegmier (Saxifraga – Luc Hoogenstein)

De **gewone zwarte wegmier** is de meest voorkomende mier in Nederland. Deze kleine, donkerbruine tot zwarte mier wordt ongeveer 3 tot 5 millimeter lang en leeft in grote kolonies met duizenden werksters. Nesten bevinden zich vaak onder stoeptegels, in gazons, tussen stenen of in de grond. De mieren zijn vooral actief van het voorjaar tot het najaar en eten onder andere zoete stoffen, zaden en kleine insecten. Hoewel ze soms als hinderlijk worden ervaren, spelen ze een belangrijke rol in de natuur door organisch materiaal op te ruimen en de bodem te beluchten.

Je gaat op zoek naar de 'Tiny Ten': regenwormen, pissebedden, kevers, huisjesslakken, naaktslakken, mieren, spinachtigen, duizendpoten, miljoenpoten en mollen. Bodemdieren spelen een cruciale rol in de natuur: ze zorgen voor de beschikbaarheid van voedingsstoffen, verbeteren waterafvoer en waterretentie, en ondersteunen de groei van planten en bloemen. Door deel te nemen aan de Bodemdierendagen ga je vast het bodemleven beter herkennen en waarderen!

Zwartgerande tuinslak (Saxifraga – Tom Heijnen), voornamelijk een afvaleter van plantaardig en dierlijk materiaal die voorkomt in tuinen, maar ook in graslanden, heide, duinen (maar minder in bos(randen))

Op avontuur naar Tiengemeten!

Op **zaterdag 19 september 2026** is de IVN-ledendag van onze afdeling. Met de bus gaan we naar Tiengemeten! Vertrek vanaf de parkeerplaats bij de Mortiereboulevard om 9.15 uur. Verwachte aankomst terug om 17.45 uur. Op het eiland wacht – naast een versnapering – natuurlijk een gidsenrondleiding. Zo kom je veel meer te weten over dit leuke eiland! Meer informatie? Stuur een mail naar activiteiten@ivn-walcheren.nl.

In de 'Op de Hoogte' van december lees je vast een uitgebreid verslag van dit avontuur!

Ook bevers komen voor op Tiengemeten (Saxifraga – Mark Zekhuis)

Herfstactiviteiten Terra Maris

Carolien Schaap

In de herfst staan er weer tal van activiteiten op de agenda bij Terra Maris, ook leuk om te ondernemen met (klein)kinderen! Kijk voor meer informatie, openingstijden en andere activiteiten op de website van Terra Maris (www.terramaris.nl). Terra Maris is te vinden aan de Duinvlietweg 6 in Oostkapelle.

Fietsexcursie trekvogels en najaarsgasten

Driesteenstrandlopers, veelal tussen augustus en mei in Nederland

Op **donderdag 15 oktober 2026** neemt een gids je mee in het depot van Terra Maris. Hier zijn verschillende vogelsoorten te zien die tijdens de najaarstrek over Zeeland vliegen. De gids vertelt over hun indrukwekkende reis en belangrijke rustplaatsen onderweg. Na het depotbezoek gaat het op de fiets naar Het Vroon, tussen Domburg en Westkapelle. Onderweg wordt goed gekeken naar verschillende vogelsoorten. Op de terugweg gaat het over de zeedijk van Westkapelle waarbij verschillende zeevogels worden bekeken. Een unieke combinatie van een kijkje achter de schermen én in het veld!

Deelname beide activiteiten (minimum leeftijd 16 jaar): € 8,50 (exclusief entreeprijs museum).

Herfstfestijn!

Trek je jas en je laarzen aan want weer of geen weer: op **dinsdag 20 en donderdag 22 oktober 2026** is het feest! Kom broodjes bakken boven een knapperend vuurtje en leer hoe je jezelf warm kunt houden tijdens een workshop vuur maken! Neem een heerlijke kop warme chocomel of soep, en ontdek het kabouterpad in de museumtuin. Ook kun je een eigen warmtesteentje maken, een pootafdruk van klei maken en nog veel meer. Kortom, mis het niet en beleef de herfst op z'n allerleukst! Deelname: entreeprijs museum. Reserveren niet nodig.

Excursie van zout naar zoet

Op **zaterdag 24 (aanvang 10.30 uur) en woensdag 28 oktober (aanvang 13.30 uur) 2026** zijn er rondleidingen met aandacht voor de bijzondere omgeving. Het overgangsgebied van zoet naar zout met bos, duinen en strand. Nadruk ligt op overgang in de begroeiing en de bijbehorende dieren. Deelname: € 6,00 per volwassene / € 4,50 per kind (4 – 16 jaar). Reserveren via de website.

terra maris

herfst festijn

di 20 & do 22 oktober
van 12.00 uur 16.00 uur

meer informatie op terramaris.nl

Duinvlietweg 6, Oostkapelle

Speuren naar (dieren)sporen

Ga mee op **woensdag 21 oktober 2026 (aanvang 13.30 uur)** met een ervaren gids op excursie door het prachtige natuurgebied de Manteling in de directe omgeving van Terra Maris. Zo uniek, want hier vind je een aaneenschakeling van totaal verschillende landschappen: park, bos, duinen en strand. Leer meer over deze gebieden én de dieren die hier leven. Misschien zul je ze niet allemaal zien, maar wanneer je goed kijkt kun je tal van sporen ontdekken: keutels, graasplekken, legers en nog veel meer. Kom mee speuren naar dieren sporen! Leuk voor het hele gezin!

Deelname: € 6,00 per volwassene / € 4,50 per kind (4 – 16 jaar). Reserveren via de website.

Data en aanvang	Activiteit	Omschrijving
18, 25 september, 9, 16, 30 oktober (12.00 uur)	Het zeeaquarium	Kijkje achter de schermen
19, 25 september, 2, 11, 13, 18, 21, 25 oktober (13.00 & 14.00 & 15.00 uur)	Zoldergeheimen	Ontdek het open depot op zolder met een gids
20 september (13.00 & 14.00 uur)	Kindernatuurcollege het zeeLAB	Ontdek van alles over de zee
26 september, 16, 23 oktober (13.30 uur)	Slaap lekker!	Waarom is rust belangrijk? Wanneer en waar slapen dieren?
12 oktober (9.00 uur), 31 oktober (10.30 uur)	Strandjutten	Strandjutten met een gids
14 oktober (13.30 uur)	Spreekuur strandfossielen	Laat je vondst beoordelen
17, 24 oktober (13.30 uur)	Van pulp tot papier	Hoe maak je papier?
18 oktober (13.30 uur)	Braakbal pluizen	Wat at de uil?
19 oktober (11.00 & 12.00 & 13.00 & 14.00 & 15.00 uur)	KKAAT-atelier kopje kunst (o.l.v. kunstenares Jessica van Dierendonck)	Vogelschedeltjes dienen als inspiratie bij deze familie-activiteit waarbij je je eigen vormgegeven schedeltje maakt

Natuurworkshops Speelhof Hoogerzael

Monique Bek

WORKSHOPS SEPTEMBER EN OKTOBER

6 sept

Afdrukken maken met bloemen op stof en klei
in de herhaling wegens succes! Met Amanda

16 sept

Werken met pigmenten uit de natuur
leer over natuurlijke kleurstoffen met Eva

4 okt

Lippenbalsem of zalf maken met planten
leer over de werking van planten & kruiden met Amanda

14 okt

Egelhuisjes maken
voor echte dierenvrienden met Eva

In september en oktober zijn er in Speelhof Hoogerzael leuke workshops voor kinderen vanaf 5 jaar. De workshops starten om 14.00 uur en duren tot ongeveer 16.00 uur. Ze zijn gratis, maar een gift voor de speelhof is welkom.

Inschrijven is niet nodig, je kunt gewoon binnenlopen. Meer informatie is terug te vinden op de website speelhofhoogerzael.nl.

Merel op ontdekking!

Merel is een jonge ontdekkster die graag met haar mama rondstruint in de Zeeuwse natuur. Later wil ze vast IVN-natuurgids worden! Merel neemt je mee naar de leukste natuur- en ontdekkplekken voor kinderen! Heb jij als kind ook zo'n magische of leuke plek? Mail Merel via opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Getijdenbakken Watersnoodmuseum Ouwkerk

Tijdens de dijkversterking in 2014 bij het Watersnoodmuseum Ouwkerk door projectbureau Zeeweringen (een samenwerking tussen Rijkswaterstaat en waterschap Scheldestromen) werden er een museumglooiing met oude en nieuwe steenbekleding én getijdenbakken gerealiseerd. In de getijdenbakken kunnen kinderen bij eb speuren naar onderwaterleven! Met een trap zijn de bakken eenvoudig te bereiken. Een bezoek is mooi te combineren met het leerzame Watersnoodmuseum over de ramp van 1953. Getijdenbakken vind je daarnaast op meer plekken langs de Oosterschelde. Voorbeelden zijn het dijkhuisje bij Wissenkerke, Neeltje Jans, Bruinisse, Wemeldinge, Yerseke en Gorishoek. Meer informatie: www.np-oosterschelde.nl/getijdenbakken.

Getijdenbakken Ouwkerk

Maak als Merel een **onderwaterkijker!** Snij de bodem uit een plastic fles en plak hier héél goed én strak doorzichtig plastic overheen. Houd de kijker onder water en kijk door de bovenkant!

Vrije tijd, van Wetenschapsdag tot Dierenvriendjespad en nog veel meer!

Merel is in haar vrije tijd volop te vinden op plekken buiten. Ze is gek op ravotten in Speelhof Hoogerzael, onderneemt activiteiten bij Terra Maris, bezoekt de noodlijdende Kinderboerderij 'De Klepperhoeve' in Middelburg en doet mee aan IVN-rondleidingen. Op 3 oktober kom je haar vast tegen op de Wetenschapsdag, een dag vol leuke activiteiten en ontdekkingen! Recent heeft ze het Speelbos Axel ontdekt, een plek waar je heerlijk kunt spelen in de natuur. En aansluitend beleefde ze volop avonturen op het Dierenvriendjespad van de Braakman! Wil je spelen in Axel of het Dierenvriendjespad beleven? Kijk dan op de website van Staatsbosbeheer: www.staatsbosbeheer.nl.

De 'Zeeuwse Big Five' spotten

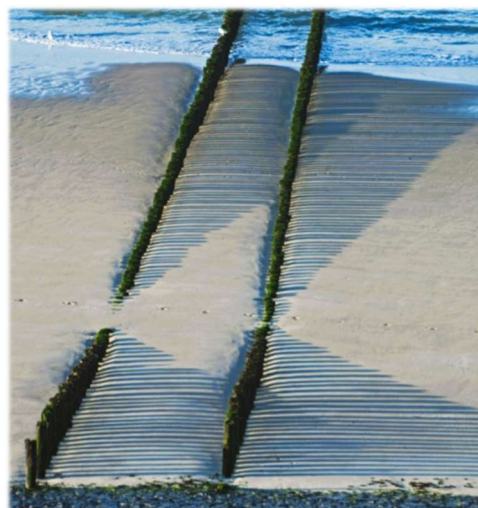
In Zeeland kun je als kind de 'Zeeuwse Big Five' spotten: bruinvissen, flamingo's, zeehonden, damherten en de zeearend. Hoe je deze spot? Flamingo's vind je bij Battenoord aan het Grevelingenmeer. Zeehonden en bruinvissen kun je bijvoorbeeld spotten op het Havenhoofd Zierikzee of voor de kust van Burghsluis in de buurt van de Plompetoren. Damherten kun je bijvoorbeeld spotten in De Manteling van Walcheren (leuk in combinatie met Terra Maris) of in Boswachterij Westenschouwen. En de zeearend vind je bij de Slikken van de Heen. Maak een afvinklijst, zoek thuis vooraf uit wat de beste tijd is, activeer één van je (groot)ouders én misschien gaan er wel (IVN-)excursies op af! Veel succes!

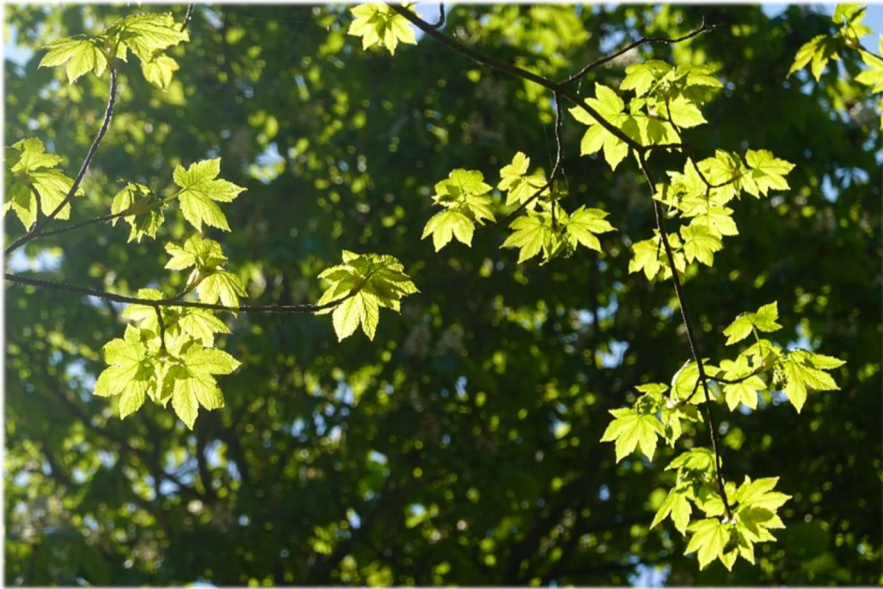
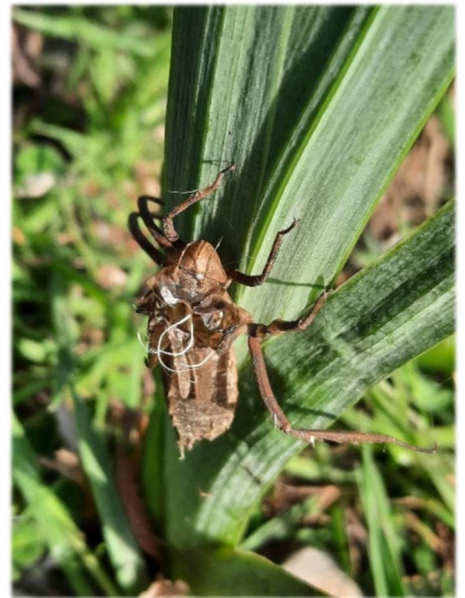

Kiek... een plaêtje!

In deze rubriek staan natuurfoto's van leden centraal. Heb jij een leuke foto van een mooi, bijzonder of waardevol natuurmoment of natuuractiviteit die je graag wilt delen? Stuur deze naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. De redactie plaatst – een selectie uit – de aangeleverde foto's.

Deze keer zijn foto's geplaatst van de IVN-Fotowerkgroep.

Op bezoek bij...

De Jeugdstranddag van de Van Dixhoornbrigade

Op zaterdag 4 juli 2026 hield de Middelburgse Reddingsbrigade, de Van Dixhoornbrigade, haar traditionele seizoensafsluiter, de Jeugdstranddag. Een dag met leuke spellen en activiteiten op het Nollestrand van Vlissingen. Vorig jaar was IVN-Walcheren bij toeval aan het korren, tegelijk met deze stranddag. Zo ontstond het idee om korren onderdeel te maken van de spellenronde in de ochtend. Naast het spellencircuit liet de strandwacht nog een spectaculaire redding uit zee zien met een waterscooter, wel in scène gezet gelukkig.

De jonge leden verzamelden zich rond 10.30 uur bij de strandpost van Vlissingen, bij de Panta Rhei en het windorgel. Ook Arjen en Carlien waren present als gidsen namens IVN-Walcheren en ze werden geholpen door een enthousiaste ouder. Vol verwachting gingen de jonge leden aan de slag, met diverse spellen én met korren. Ze vonden veel variërende en diverse vondsten! In totaal deden 56 kinderen mee aan het korren. Tot aan de lunchpauze om 12.30 uur bleven Arjen en Carlien fanatiek gidsen en zo leerden de leden van de reddingsbrigade die dag niet alleen over redden uit zee, maar ook over leven in zee!

De **Van Dixhoornbrigade** is de reddingsbrigade van Middelburg, opgericht in 1972. De brigade leidt kinderen, jongeren en volwassenen op voor erkende diploma's zwemmend redden. De brigade verzorgt tal van evenementen voor de leden. Zoals de Jeugdstranddag en de laatste jaren ook activiteiten in **Speelhof Hoogerzael**. Met het korren en de activiteiten bij de speelhof wil de Van Dixhoornbrigade laten zien dat reddend zwemmen en samen bezig zijn in de natuur ook goed samen kunnen gaan. Kijk voor meer informatie op de website van de brigade: www.vandixhoornbrigade.nl.

Met de gids de vangst bekijken

Met z'n allen trekken aan het net

De HIC Jeugd van Emergis

Vera de Groot

De binnentuin van de HIC Jeugd van Emergis vóór invulling door de Groene GGZ

Van binnentuin naar herstelplek: een groene omgeving voor onze jongeren

Wanneer jongeren worden opgenomen bij Emergis op onze HIC Jeugd (high & intensive care), laten we hen met trots onze afdeling zien. Toch was er één plek die niet uitnodigde: de patio, onze binnentuin. Waar een buitenruimte juist rust en ontspanning zou moeten bieden, versterkte deze voor veel cliënten eerder het gevoel van opgesloten zijn. Juist voor jongeren die een psychiatrische crisis doormaken, is een prettige buitenomgeving van grote waarde. Veel van hen staan voortdurend in verbinding met de digitale wereld, maar zijn tegelijkertijd het contact met hun omgeving en de natuur deels kwijtgeraakt. Een groene buitenruimte biedt de mogelijkheid om even los te komen van schermen, tot rust te komen en opnieuw verbinding te maken met de wereld om hen heen.

De binnentuin van de HIC na afronding van de werkzaamheden zomer 2026

De Groene GGZ

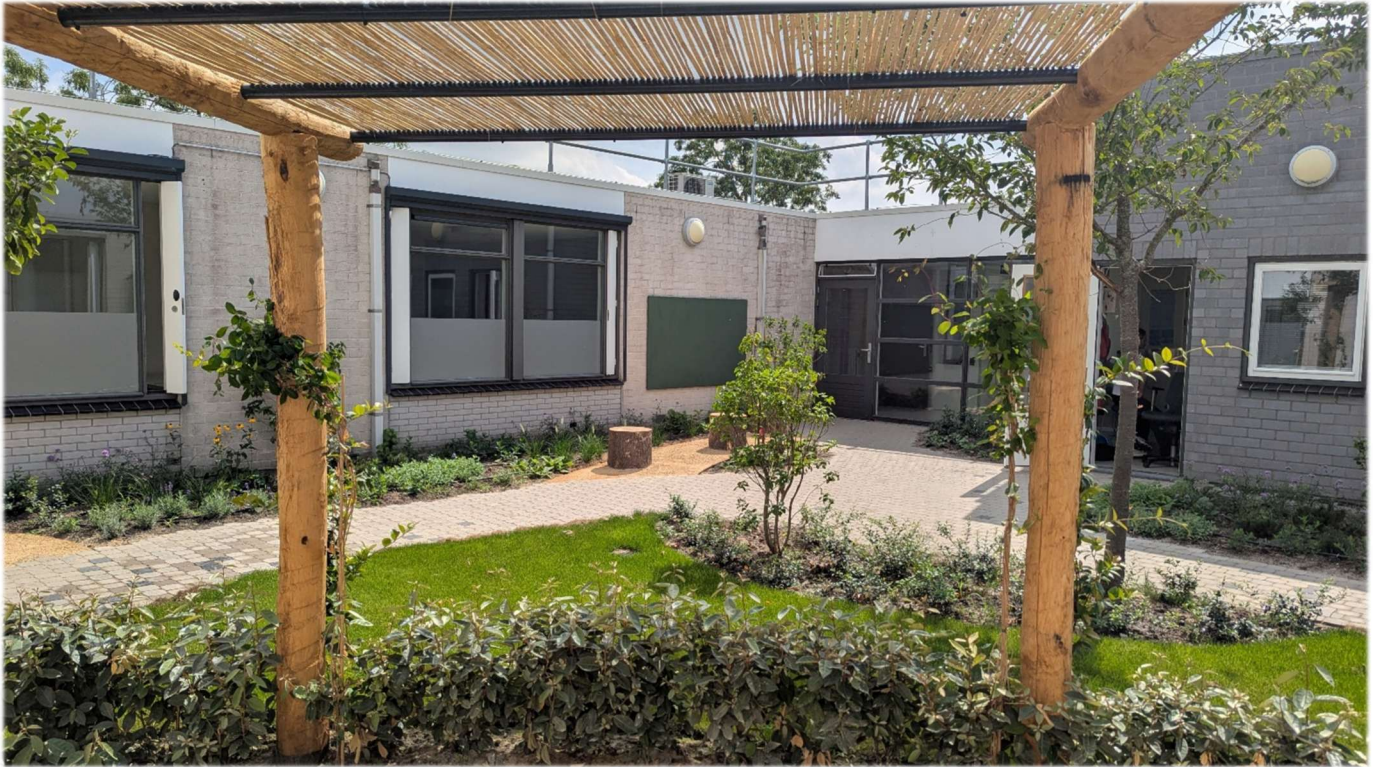
De inspiratie voor dit project vonden wij in 'De Groene GGZ', een initiatief van IVN-Natuureducatie en Nature For Health. Dit initiatief laat zien hoe natuur een waardevolle bijdrage kan leveren aan mentale gezondheid en herstel. Die visie sloot naadloos aan bij onze wens om de binnentuin te transformeren tot een inspirerende, veilige en helende buitenruimte voor onze jongeren. Vanuit die gedachte ontstond het plan om de binnentuin volledig opnieuw in te richten. Een groene omgeving draagt bij aan

positieve gezondheid, vermindert stress en kan gevoelens van angst, boosheid en somberheid helpen verlagen. Daarnaast nodigt een natuurlijke omgeving uit tot ontspanning, ontmoeting en herstel.

Prachtig resultaat

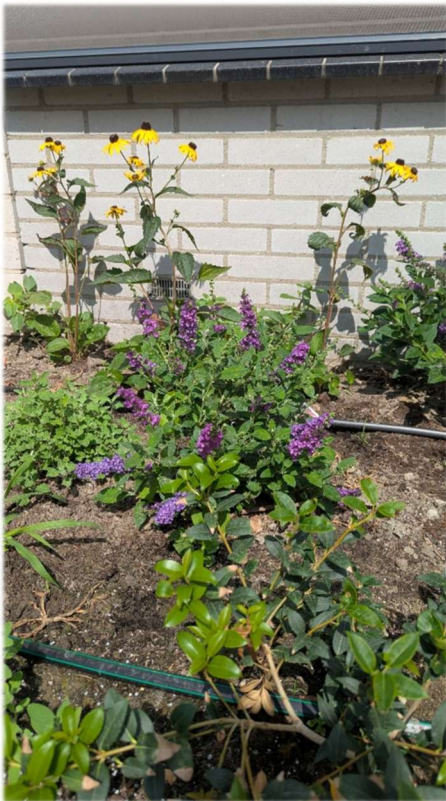
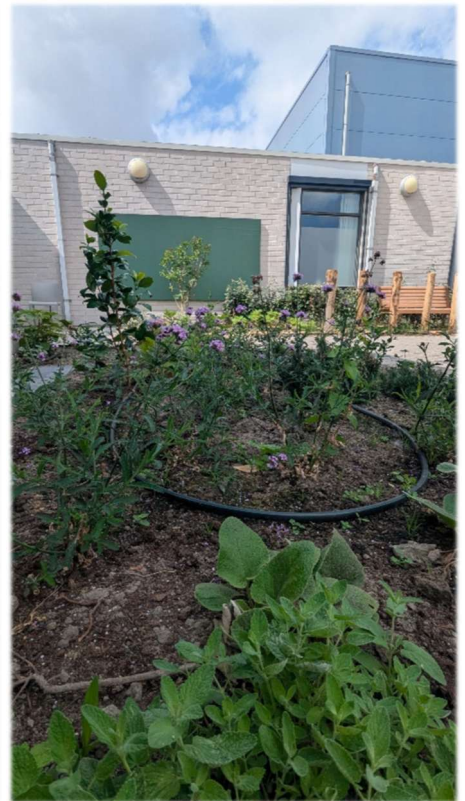
Al in 2024 dienden wij ons herinrichtingsvoorstel voor de binnentuin in. Op 15 juni 2026 startte H2 Groen met de uitvoering van het project. Slechts enkele weken later werd de vernieuwde binnentuin opgeleverd met een prachtig eindresultaat. Daarbij zijn de bestaande kinderkopjes hergebruikt, waardoor ook duurzaamheid een mooie plek kreeg binnen het project.

Bij het ontwerp is zorgvuldig rekening gehouden met de bijzondere omgeving van een gesloten afdeling Jeugd GGZ. Veiligheid en een rustgevende inrichting stonden centraal. Daarom is bewust gekozen voor niet-giftige planten zonder doorns en zijn er geen stevige klimplanten toegepast die een veiligheidsrisico zouden kunnen vormen.

Zicht vanaf één van de zitplekken op de vernieuwde binnentuin

Ook aan de beleving van de tuin is veel aandacht besteed. Er zijn verschillende zitplekken gecreëerd met bankjes en natuurlijke materialen. De beplanting bestaat uit bomen, bloeiende planten, siergrassen, fruitbomen en een kruiden- en moestuin.

Doorkijkjes in de nieuwe tuin

Bijdrage aan welzijn en herstel

Wij zijn trots dat we onze cliënten nu een buitenruimte kunnen bieden die niet alleen aantrekkelijk is om te zien, maar die ook daadwerkelijk bijdraagt aan hun welzijn en herstel. De vernieuwde binnentuin is uitgegroeid tot een plek waar jongeren even kunnen ontsnappen aan de hectiek van hun behandeling, tot rust kunnen komen en nieuwe energie kunnen opdoen.

Met dit project geven wij op een tastbare manier invulling aan de waarden van Emergis: connect, dream, green. Wij kijken ernaar uit om samen met onze cliënten nog jarenlang van deze bijzondere herstelplek te genieten.

Veel steen is vervangen door groen en natuurelementen

Emergis is een organisatie voor geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en maatschappelijke ondersteuning in Zeeland. De organisatie biedt zorg aan kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen met psychische, psychiatrische en verslavingsproblematiek. Daarnaast zet Emergis zich in voor preventie, maatschappelijke opvang, beschermd wonen, veiligheid en herstelgerichte zorg.

De **afdeling Kind & Jeugd** biedt specialistische geestelijke gezondheidszorg aan kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar. De hulp kan bestaan uit ambulante behandeling, dag- of deeltijdbehandeling, klinische opname en specialistische zorg, waarbij herstel en de ontwikkeling van het kind centraal staan. Ouders en andere belangrijke betrokkenen worden actief betrokken bij de behandeling.

De **High & Intensive Care (HIC)** is een gesloten opnameafdeling voor mensen met een acute psychiatrische crisis. Hier staat veiligheid, stabilisatie en intensieve behandeling centraal. Zodra de crisis afneemt, wordt samen met de cliënt gewerkt aan herstel en een passende vervolgbehandeling, bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de thuissituatie.

De **Groene GGZ** is een manier van werken waarbij de natuur wordt ingezet als onderdeel van de behandeling en het herstelproces. Buitenactiviteiten, wandelen en het verblijven in een groene omgeving kunnen bijdragen aan het verminderen van stress, het verbeteren van de stemming en het bevorderen van zowel de mentale als lichamelijke gezondheid. Binnen Emergis wordt waar mogelijk gebruikgemaakt van de rust en de natuurlijke omgeving om het herstel van cliënten te ondersteunen.

Artikelen en ander nieuws

Middelburg in Europees project biodiversiteit

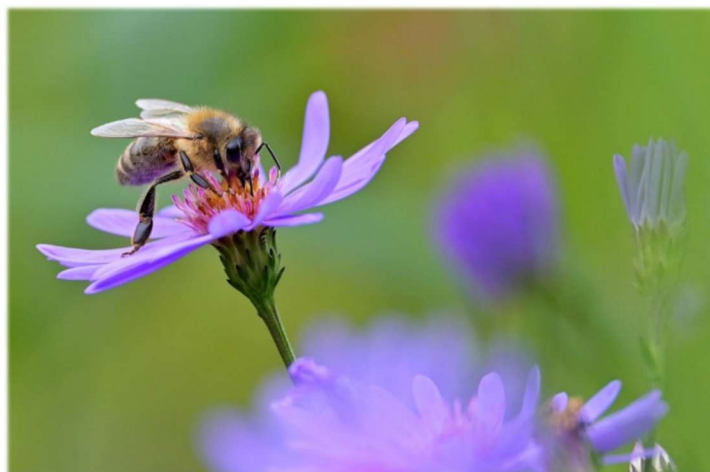
Middelburg neemt deel aan het Europese project PolliConnect. Dit project is gericht op het herstel van wilde bestuivers. In totaal 13 partners uit diverse Europese landen werken samen aan innovatieve oplossingen voor herstel van biodiversiteit. De gemeente Middelburg is een 'living lab' en ontvangt hiervoor een budget van € 674.768. De gemeente focust op het verbeteren van groenbeheer en gefaseerd maaibeheer. Het idee is om grasvelden niet in één keer te maaien, maar in delen en op verschillende momenten. Hierdoor blijven er altijd delen voor onder andere insecten beschikbaar.

Er zijn twee manieren die de gemeente gebruikt. Blokmaaien en sinusmaaien. Beide methodes zorgen voor rijkere biodiversiteit en variatie in structuur. Maaisel wordt ook direct afgevoerd, waardoor de bodem verschaalt en kruidenrijke vegetatie meer kans krijgt. Deze maatregelen worden op een aantal plekken toegepast. In de gemeente wordt dit gedaan in het Prooyenspark, in Het Meiveld en in de Sprenckweide. De Sprenckweide is een burgerparticipatieproject waarbij spontane natuurontwikkeling en veeteelt samen komen. Inrichting en onderhoud worden uitgevoerd door buurtbewoners, de Stichting Landschapsbeheer Zeeland en de Gemeente Middelburg. Dankzij deze samenwerking wordt de Sprenckweide elk jaar rijker aan flora en fauna. Er zijn een voedselbos en bloemenweide te vinden.

Er wordt bij het project gebruik gemaakt van innovatieve monitoring, zoals AI camera's die insecten automatisch herkennen, uitgevoerd door Naturalis. De verzamelde kennis wordt gedeeld met de partners in binnen- en buitenland.

Rosse metselbij (Saxifraga – Pieter van Breugel)

Honingbij (Saxifraga – Tom Heijnen)

Wereldwijd, maar zeker ook in Noordwest-Europa, is al jaren een sterke afname in de populaties van wilde bestuivende insecten (bijen, vlinders, zweefvliegen) zichtbaar. Dit is een enorme bedreiging voor de natuur en voor de voedselproductie. Gewassen zijn afhankelijk van bestuivers. Het Europees project **PolliConnect** zet in op het vergroten van het aantal en de diversiteit van bestuivende insecten met 20% in de pilotgebieden. Dit door acht 'living labs' (waaronder Middelburg). Er worden nieuwe methoden om insecten te monitoren getest in 4 van deze 'labs'. Beleidsontwikkeling kan dan worden versterkt met voorbeelden uit de praktijk en opgedane kennis. Ook kunnen andere overheden, bewoners, boeren en andere betrokkenen geïnspireerd worden met eenvoudige en praktische adviezen om het verschil te maken. Het project wordt gecoördineerd door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) in België en omvat dertien partners uit vijf landen (naast Nederland en België ook Duitsland, Frankrijk en Ierland). Het project loopt tot 30 juni 2029. Meer informatie is te vinden op de website www.polliconnect.nweurope.eu.

De ongrijpbare goudplevier

Jack Molkenboer (foto's Corine Osté)

De ongrijpbare goudplevier. Zo staat deze beschreven in een Engelse vogelgids met de tekst 'a wild and elusive bird'. Deze woorden slaan vooral op de periode dat de goudplevier zijn noordelijke broedgebieden bezoekt. In de winter is die omschrijving niet van toepassing. De goudplevier (*pluvialis apricaria*) – je zult zo'n mooie naam hebben – is te zien in het najaar op doortrek en als overwinteraar. Waar? In de Sint Laurensse Weihoek. Op de weides aldaar en soms op de naastgelegen akkers wordt er gevoerageerd. Als zij opgeschrikt worden dan ontstaat er – zeker bij een groot aantal – een actief vluchtbeeld. In winterkleed zie je dan de vuilwitte buik en onderzijde van de vleugels oplichten. Vooral bij een laagstaande zon en de door het licht aangeraakte verenkleed is dit een prachtig zicht. Zodra zo'n groep dan weer land, dan zijn ze nauwelijks waar te nemen en verdwijnen ze in het landschap. Bij het opvliegen zie je soms andere soorten, maar al gauw vormt zich een grotere groep of meerdere grote groepen. Mijn grootste groep in de vlucht was zeker een 1500-tal. Dit in overleg met een ervaren vogelaar ter plaatse. Maar het grootste geschenk op zo'n luchtshow is wel de melancholiek roep van de goudplevier. Vooral in koor. Elke natuurliefhebber zal hiervan kunnen genieten.

Er is een duidelijk verschil in zomer- en winterkleed bij de goudplevier, maar in de winter zie je de goudbruine bovendelen net zoals in het zomerse prachtkleed. Het grote verschil is het dominante zwart in de zomer op de onderzijde bij zowel man als vrouw. Bij de vrouw is het wat bescheidener. Broeden, dat doet de goudplevier sinds lange tijd niet meer in Nederland. In de eerste editie van 'Zien is kennen', staat beschreven: 'Zeldzame broedvogel (broedterrein wordt in cultuur gebracht!)'. Tekst uit 1937! Volgens de huidige tellingen belopen de winteraantallen (vogelatlas 2013-2015) circa 75 tot 110 duizend. Er zijn wel weer pogingen om de goudplevier te verleiden om in Nederland weer te laten broeden. Maar hoe dit gestalte moet krijgen met de huidige opwarming zie ik niet. Leuk om te vermelden is het foerageergedrag; het kenmerkende lopen, stoppen en kijken van een plevier. Daarbij opzoek naar pieren en duizendpoten. In de nacht met behulp van de grote ogen zijn wormen favoriet voedsel. Deze schijnen dan naar boven te komen. Waar de goudplevier met zijn korte stevige snavel makkelijk zijn kostje kan verorberen. Maar ook zaadjes en graantjes staan op het menu.

In winterkleed

Waar broeden zij dan wel? De goudplevier broedt vanaf het tweede levensjaar en is monogaam. Open landschap zoals hoogveen, moerassen, hoogveen, toendra is broedbiotoop. Het nestje bestaat uit vier eieren en het broedsel komt pas na 30 dagen uit. Daarna duurt het wederom dezelfde tijd voordat zij zelfstandig zijn. De verspreiding is enorm. Van Oostelijk Groenland tot ver in Noord-Rusland. En de tussen gebieden IJsland en Schotland en Noord-Europa.

Sint Laurens Weihoek ligt tussen Sint Laurens, Grijskerke en Middelburg en is het belangrijkste weidevogelgebied van Walcheren. Het gebied ligt in een laag oudlandschap van klei op veen. Door eeuwenlange moernering (veenwinning) en inklinking bleef het land relatief nat en daardoor minder geschikt voor intensieve landbouw. Juist deze natte omstandigheden maken het gebied ideaal voor weidevogels. Sinds de inrichting als natuurgebied vanaf 2005 is dit gebied uitgegroeid tot een van de belangrijkste broedgebieden voor grutto, tureluur, kievit, kluut en veldleeuwerik in Zeeland. Het beheer is gericht op het behoud van natte graslanden. Een hoog waterpeil, plas-draspercelen, extensieve begrazing en zorgvuldig maaibeheer zorgen voor voedsel, rust en veilige broedplaatsen. Door uitbreiding van het gebied en gericht natuurbeheer is de kwaliteit voor weidevogels de afgelopen jaren verder verbeterd. Beheer is in handen van de Stichting Het Zeeuws Landschap. Zowel vanaf de Zandvoortweg als de Stenen Kruisweg zijn er plekken waar je met verrekijker en fototoestel vogels kunt spotten.

Wie zich verder wil verdiepen in de Zeeuwse vogelwereld vindt in **Avifauna Zeelandica – Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland** (redactie Peter Meininger, 2022) hét standaardwerk over de vogels van Zeeland. In twee rijk geïllustreerde delen worden alle in Zeeland waargenomen vogelsoorten beschreven, aangevuld met historische gegevens, verspreidingskaarten, landschapsontwikkeling en de geschiedenis van het Zeeuwse vogelonderzoek. Daarmee vormt het een onmisbare bron voor zowel vogelaars als natuurliefhebbers.

Voor een bredere kennismaking met de Zeeuwse natuur is **Zeeuwse Natuurbelevissen** van Chiel Jacobusse een aanrader. Jacobusse beschrijft op toegankelijke wijze de landschappen, planten en dieren van Zeeland en laat zien hoe natuur, cultuurhistorie en het eeuwenlange samenspel tussen land en water de provincie hebben gevormd. Het boek biedt daarmee een waardevolle achtergrond voor natuurgebieden als Sint Laurens Weihoek.

Kroonjuweel blij met groen schoolplein!

Melissa Krombeen (Beleidsmedewerker Duurzaamheid en Energietransitie gemeente Vlissingen) & Marjolein de Visser (Communicatieadviseur gemeente Vlissingen)

Groot feest op vrijdag 22 mei 2026 als het groene schoolplein officieel in gebruik wordt genomen met een opening door wethouder Jeroen Portier, de directeur van CBS Het Kompas Joost Luteijn en de leerlingenraad

In het voorjaar van 2026 is het gezamenlijke schoolplein van CBS Het Kompas, OBS 't Mozaïek en Kinderopvang Walcheren (KOW) grondig op de schop genomen. Het saaie schoolplein met veel tegels veranderde in een fijne groene speel- en leerplek. Een schoolplein waar leerlingen spelenderwijs van alles kunnen leren en ontdekken over de natuur. Op vrijdag 22 mei 2026 was het groot feest en werd het groene schoolplein officieel in gebruik genomen, met onder meer een spannende roofvogelshow en gastlessen van Terra Maris.

Wethouder Jeroen Portier van de gemeente Vlissingen: 'Als gemeente werken we volop aan het groener maken van onze buurten, wijken en dorpen. Op deze manier maken we onze leefomgeving beter bestand tegen veranderend weer, met hogere temperaturen, langere perioden van droogte en hevige regenbuien. Meer bomen, struiken en planten bevorderen bovendien onze gezondheid en de biodiversiteit. Ook groene schoolpleinen dragen daar aan bij. Vandaar dat ik zo blij ben met dit prachtige groene schoolplein hier in Oost-Souburg.'

Alle schoolpleinen groener

De gemeente Vlissingen moedigt alle basisscholen aan om hun schoolplein te vergroenen. Eerder al kregen basisschool De Wissel en de Graaf Jan van Nassauschool een groen schoolplein. Dit initiatief maakt deel uit van de Groene Revolutie Zeeuwse Schoolpleinen, met de ambitie om binnen één schoolgeneratie alle schoolpleinen in Zeeland 'groen' en klimaat-adaptief te maken.

Het groene schoolplein van Het Kroonjuweel is mede tot stand gekomen via een bijdrage vanuit het IVN-Natuureducatie, de Provincie Zeeland, de besturen van Het Kompas en 't Mozaïek, KOW, de Rabobank, Zeeuwsland, Waterschap Schelddestromen en de gemeente Vlissingen.

Een groen schoolplein is een speelplaats met veel planten, bomen, gras en natuurlijke speelelementen. Kinderen kunnen er spelen, ontdekken en leren in een natuurlijke omgeving. Groene schoolpleinen stimuleren beweging, creativiteit en samenwerking. Daarnaast dragen ze bij aan meer biodiversiteit en helpen ze kinderen om meer betrokken te raken bij de natuur.

Gastles Floralia project 'Groei en Bloei'

Marloes Loos

Sinds drie jaar ben ik vrijwilliger voor het Floralia project van 'Groei en Bloei'. Elk jaar kunnen basisscholen op Walcheren zich hiervoor opgeven. Tussen half maart en de zomervakantie gaan vrijwilligers 3 keer naar een school voor gastlessen in de groepen 5 en 6. Er zijn meestal 2 vrijwilligers per school. Kwekerij Kesteloo is al sinds jaar en dag de leverancier van de plantjes.

De kinderen krijgen in de eerste les allemaal een Pelargonium, en uitleg over de verzorging ervan. Ze mogen een naam verzinnen voor hun plantje, wat ze heel leuk vinden. Ook wordt aandacht besteed aan de voorkennis van de kinderen (wat weet je al van planten) en krijgen ze een filmpje te zien met informatie over wat een plant nodig heeft om te groeien. Daarnaast krijgen ze een werkboekje waar nog meer informatie staat over de Pelargonium, de verzorging ervan en een gedeelte waar de kinderen onder andere op kunnen schrijven hoe hun plantje heet en hoe groot hun plantje op verschillende data is.

In de andere 2 lessen wordt gekeken naar de groei van hun plant en krijgen de kinderen extra uitleg over plantjes in het algemeen, bijvoorbeeld over uit welke zaadjes welke planten groeien. Ook is er aandacht voor andere soorten Pelargoniums, bijvoorbeeld die met andere bladvormen en geurpelargoniums. Ook het verpotten en stekken van de Pelargonium komt aan de orde.

Aan het einde van de lessenserie krijgen de leerlingen een getuigschrift van deelname en mogen ze hun plantje mee naar huis nemen. De kinderen zijn over het algemeen allemaal erg enthousiast en vinden het heel leuk om hun eigen plantje te verzorgen en mee naar huis te nemen. Op één van de scholen die ik bezocht hadden de kinderen een schoteltje van klei gemaakt voor onder het potje, zo leuk!

Floralia-projecten zijn activiteiten waarbij kinderen en volwassenen bezig zijn met bloemen, planten en de natuur. Denk bijvoorbeeld aan het zaaien en verzorgen van bloemen, het maken van een bloementuin of het bestuderen van vlinders en andere insecten. Zo leren deelnemers op een leuke en praktische manier hoe planten groeien en waarom bloemen belangrijk zijn voor de natuur. Het Floralia-project 'Groei en Bloei' is inmiddels een mooie traditie op Walcheren. In 2025 deden 19 groepen mee van basisscholen in onder andere Middelburg, Vlissingen, Koudekerke, Oost-Souburg en Zoutelande. Het project wordt mogelijk gemaakt door enthousiaste vrijwilligers, die hun kennis en liefde voor planten met de kinderen delen. Op de website www.walcheren.groei.nl/home is meer informatie te vinden.

Een initiatief als dit heeft een mooie extra kracht: kinderen zijn niet alleen bezig met enkele lessen, maar zorgen gedurende langere tijd voor iets levends. Ze zien het plantje groeien, maken fouten, leren daarvan en ervaren uiteindelijk het resultaat. Dat zorgt verbinding tussen kind, plant en natuur.

Terugblik op een zomer vol belevenissen!

Wietske Verschragen

Het was een mooie zomer bij Terra Maris!

Kinderen gingen op ontdekkingstocht en de middeleeuwen kwamen tot leven. Met veel bezoekers en bijzondere natuurmomenten kijken we terug op een zomer vol belevenissen.

Drukbezochte middeleeuwse festijnen

Een van de hoogtepunten waren de middeleeuwse festijnen. Iedere dinsdag kwamen de middeleeuwen tot leven en konden bezoekers zich even terug wanen in een andere tijd. Bijzonder dit jaar was dat de festijnen voor het eerst overdag plaatsvonden.

De belangstelling was groot en de festijnen werden druk bezocht. Het terrein vulde zich met de sfeer van de middeleeuwen en bezoekers van jong tot oud konden genieten van alles wat er te zien en te beleven was.

Op avontuur met de Scharrelkidsclub

Ook de Scharrelkidsclub zorgde deze zomer voor veel ontdekkingsplezier. Kinderen ontdekten spelenderwijs de natuur. Speuren, onderzoeken en vooral zelf beleven en maken stonden centraal.

De zomer liet opnieuw zien dat er buiten ontzettend veel te ontdekken valt, zelfs met de droogte. Soms hoeft je daarvoor alleen maar goed om je heen te kijken.

Een bijzondere ontdekking in de landschapstuin

Een van de meest bijzondere natuurmomenten deze zomer was de ontdekking van eitjes van de koninginnenpage in de landschapstuin. En het bleef niet bij de eitjes: later werd de prachtige koninginnenpage ook daadwerkelijk rondvliegend in de landschapstuin gezien.

Een mooi teken dat de landschapstuin een waardevolle plek is voor bijzondere insecten en andere dieren. Voor bezoekers was het een extra bijzondere verrassing tijdens hun wandeling door de tuin.

Zo kijken we terug op een zomer waarin natuur, geschiedenis en ontdekken wederom weer samenkwamen.

De **koninginnenpage** is een vlinder met gele vleugels, zwarte strepen en blauwe en rode vlekken. Je vindt hem vooral in bloemrijke gebieden, zoals weilanden en tuinen. De rupsen eten onder andere planten uit de schermbloemenfamilie, zoals wortel en venkel. De vlinder is een sterke vlieger en kan grote afstanden afleggen.

Een gouwe ouwe van Cobie Gouwen

McDonald's (november 2010)

Cobie Gouwen

In de tijd na het verschijnen van de vorige 'Op de Hoogte' is voor mij persoonlijk het belangrijkste feit dat ik voortaan niet meer op woensdag werk. Dan kan ik de hele zomer naar de Haringvreter zodat ik meer stof vind voor een stukje in de 'Op de Hoogte'. En..., nu de excursies even niet plaatsvinden, om eens lekker vrij te zijn.

Zicht vanaf het Bolwerk op de singel

Alle scholen zouden een lespakket krijgen van de gemeente Middelburg en de overhandiging was goed georganiseerd. Een expositie, aanwezigheid van de molenaar, twee natuurgidsen (Inge en ik), mensen van de groenvoorziening en andere enthousiaste mensen die wat te vertellen hadden. De kinderen konden veldwerk gaan doen. Alleen, jammer jammer, er was weinig respons. Er waren maar een paar scholen en geen kinderen (volle agenda's). Els van het MEC hield een inleiding over het belang van natuureducatie en citeerde uit het boek 'Het laatste kind in het bos'. Dat was indrukwekkend en ik heb het boek dus direct geleend en er voor deze 'Op de Hoogte' een stukje over geschreven. Ik hoop dat er genoeg plaats is om dat op te nemen. Er waren dus pakketten over en ik mocht een ervan meenemen en namens het MEC aan de Scouting overhandigen. Die waren er heel blij mee. Eén van de kinderen bewees dat hij in de moderne tijd leeft (het was een kind dat er in het Nollebos niet bij was geweest) en vroeg verbaasd of het van McDonalds kwam. Het pakket heet nu Big MEC.

Nou, echt niet, op mijn eerste vrije woensdag (7 november) liep ik met een stapel veldwerkkistjes uit het MEC op het Bolwerk in Middelburg, waar de overhandiging van het les- / ontdekpakket Wonderweb plaatsvond. Ik was hiervoor aangenomen (erin getuind) toen ik genoemde kistjes terugbracht die ik geleend had voor een ochtend in het Nollebos met de Scouting. Ik was daarvoor gecharterd door één iemand van de leiding, die heel enthousiast bezig is om de kinderen de natuur te leren kennen. Een heel leuke ochtend. De kistjes zijn simpel maar compleet, er was leiding wat het wel even makkelijker maakt, en het weer was goed. De kinderen waren dan ook dolenthousiast en er wordt zeker op doorgegaan. Ik zou al het materiaal terugbrengen. En dat had als resultaat dat ik nu op het Bolwerk was.

'Het laatste kind in het bos' is een invloedrijk boek van schrijver en journalist Richard Louv. In het boek beschrijft hij hoe kinderen steeds minder tijd in de natuur doorbrengen en welke gevolgen dat kan hebben voor hun gezondheid, concentratie en ontwikkeling. Louv introduceert het begrip 'natuurtekortstoornis' en pleit voor meer buiten spelen, ontdekken en contact met de natuur. Het boek combineert wetenschappelijk onderzoek met praktische voorbeelden en heeft wereldwijd veel aandacht gekregen binnen onderwijs en opvoeding.

De middag erna had ik een excursie bij Ter Hooge. Er was gezien het weer toch een onverwachte belangstelling. Twee dames. Dus lekker met z'n drietjes het bos in. Een klein groepje is wat informeler en het was dan ook heel ontspannen. Aan het eind hebben we het alsnog koud gekregen omdat we een tijd stil hebben gestaan om naar een luchtgevecht te kijken. Eerst zagen we een buizerd vliegen, niet aan de kant waar ik verteld had dat hij nestelde. Uit zijn route dus. Dat vond een drietal kraaien ook en ze vlogen heel driftig over hem heen. De buizerd bleef rustig zitten, of ging eens naar een andere tak. Dat sloeg niet in en de charges werden feller. Van drie kanten werd hij aangevallen, zonder hem te raken maar ze vlogen wel met grote snelheid en van verschillende richtingen rakelings over hem heen. Hij koos eieren voor zijn geld en vertrok. Helaas vonden de kraaien dat hij andere kant op moest en als een goed geoliede machine volgden ze hem, twee ernaast en een erachter aan. Die dook onder hem door en zorgde dat de buizerd rechtsomkeer maakte. Met zijn drieën escorteerden ze hem (het leken net vliegtuigen) in de goede richting. De twee ernaast keerden om, en de laatste bleef er voor de zekerheid nog even achter. Het was een prachtig gezicht. Echt een cadeautje voor de doorzetters die toch maar – ondanks het weer – naar de excursie waren gekomen.

Poppekerke, een verdwenen dorp

Tussen Westkapelle en gehucht Boudewijnskerke staan opeens witte plaatsnaamborden met de naam Poppekerke. Je kunt niet spreken van een plaats, maar dit was ooit een zelfstandig dorp, een parochie en een heerlijkheid. Het behoort tot de reeks verdwenen dorpen op Walcheren, waarvan de geschiedenis nog altijd in het landschap verborgen ligt en waarvan enkelen al in 'Op de Hoogte' voorbij kwamen in eerdere nummers.

Poppekerke (of Ser Poppekerke) wordt al in 1271 genoemd als kerkelijke nederzetting. De naam verwijst waarschijnlijk naar een edelman of grondbezitter met de naam Poppe. Het dorp had een eigen parochiekerk, gewijd aan de heilige Petrus, en de grenzen van de parochie werden in 1337 officieel vastgelegd. Net als veel andere kleine Walcherse dorpen kreeg Poppekerke het zwaar te verduren tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Rond 1574 werd de kerk zwaar beschadigd en raakte het dorp geleidelijk in verval. Bouwmateriaal van de kerk werd later gebruikt voor herstelwerkzaamheden aan de kerk van Domburg. Zonder kerk verloor Poppekerke zijn functie als dorpskern en trok de bevolking weg. Hoewel het dorp verdween, bleef de naam bestaan. Nu resten er enkel wat boerderijen in de omgeving en een picknickplaats met wat restanten. Om je heen mooi zicht op Walcheren.

De kerk is verdwenen; de laatste ruïnes werden in de negentiende eeuw afgebroken. Ook de nabijgelegen vliedberg, een kunstmatige woonheuvel uit de middeleeuwen, is afgegraven. In het landschap zijn nog wel de oude wegen, kavels en de historische ligging van het dorp te herkennen via een doorkijkvenster dat bij de picknickplaats staat. En verderop kun je wandelen langs de kreek.

Vanaf de 8^e eeuw na Christus woonde men op Walcheren in verspreid gelegen boerderijen. Die bouwde men bij voorkeur op de hogere en drogere delen: de kreekruigen. Tussen de kreekruigen lagen de poelgebieden. Het was daar nat en men gebruikte deze gebieden als weiland en om er veen op te graven. In de 12^e eeuw groeide de bevolking en werden parochies gesticht en kerken gebouwd. Dat gebeurde op plaatsen waar al wat mensen bij elkaar woonden. Tijdens de Beeldenstorm en de Tachtigjarige Oorlog werden in veel plaatsen de kerkgebouwen verwoest. Vaak bleef er niet veel meer dan een ruïne over. Door geldgebrek bij de dorpingen en de overheid, konden niet alle kerken weer worden hersteld. Op de ene plaats werd herbouwd, op de andere werd de kerkruïne afgebroken. Met als gevolg dat de (meeste) bewoners vertrokken naar dorpen mét een kerk. Behoud van de kerk betekende het voortbestaan van het dorp. Op Walcheren verdwenen zo veel dorpen, zoals Poppekerke, maar ook Boudewijnskerke, Buttinge, Hoogelande, Mariekerke, Sint-Janskerke, Werendijke, Westhoven, Zanddijk en Nieuwerwe (Gommerskerke). Nieuwerkerke (bij Arnemuiden) is ook zo'n dorp, maar dit verdween door overstroming.

Poppekerke vind je tussen de fietsknooppunten 12 en 41. Vlakbij ligt het voornoemde Boudewijnskerke. Je kunt er leuk rondwandelen langs de kreek. In de 'Op de Hoogte' van september 2024 vind je een route langs alle Walcherse plaatsnamen eindigend op -kerke, zie het exemplaar op de website www.ivn.nl/afdeling/walcheren/op-de-hoogte.

Gezond begint in de grond

Onlangs veranderde Archipelschool 'Het Talent' in Middelburg in één groot ontdek lab! Tijdens het Atelier 'Gezond begint in de grond' ging de hele school aan de slag, verdeeld over verschillende workshops.

In de keuken waren tal van kinderen te vinden die de lekkerste gerechten aan het bereiden waren. Zo maakten ze een heerlijke groentesoep en werden er appelflapjes gebakken. Ook werden er wafels gebakken met eigen gekweekte spinazie en tomaat, en waren enkele kinderen druk met het maken van fruitspiesjes.

Andere kinderen hielden zich bezig met het ontwerpen van een moestuin. Voor de al bestaande schoolmoestuin werden ook nog handige bordjes getimmerd. Aan de vogeltjes uit de omgeving werd ook gedacht: voor hen werden mooie vogelhuisjes gemaakt. En ook de kleine, nuttige insecten werden niet vergeten. Een groepje kinderen maakte oorwormenhôtels. Daarnaast konden er ook zaadbommetjes gemaakt worden.

Ook gingen leerlingen aan de slag in de schoolmoestuin. Er werd heerlijk gewroet in de grond, op zoek naar allerlei bodemdiertjes zoals een duizendpoot of grote spin, die vervolgens in loeppotjes werden bestudeerd. Na het bestuderen van het bodemleven werden in diezelfde bodem radijsjes en zonnebloemzaden gezaaid.

Op het kleuterplein was het een gezellige drukte met allerlei spelletjes rondom voedseleducatie. Zo was er een voeldoos met groente en fruit, konden kinderen proeven wat ze wel en niet lekker vinden en lazen de kinderen uit groep 8 voor uit Rupsje Nooitgenoeg. De dag werd afgesloten met de komkommersalsa waarna de kinderen met blijde en enthousiaste verhalen weer naar huis gingen. Het was een mooie dag vol nieuwe ervaringen en verwondering.

Jong Leren Eten Zeeland is onderdeel van Jong Leren Eten en heeft als ambitie om jeugd / jongeren (0-18 jaar) in de kinderopvang en het onderwijs 'voedselvaardig' te maken. Dat is dus leren over gezonde voeding voor jezelf én voor de aarde, zodat jeugd/jongeren zélf toegerust worden om gezonde en duurzame voedselkeuzes te maken. IVN is één van de samenwerkingspartners bij dit initiatief.

Zuidelijk, groen en verrassend laat

Zuidelijke boomsprinkhaan (Saxifraga – Tom Heijnen)

Bij zuiden denk je aan zon, vakantie en warme zomeravonden. Maar één insect met een verwijzing naar het zuiden is juist in de herfst op zijn best; de zuidelijke boomsprinkhaan (*Meconema meridionale*). Deze kleine, lichtgroene sprinkhaan is een bijzondere verschijning. Met zijn lange, dunne spriet en slanke lijf wordt hij slechts zo'n 11 tot 16 millimeter groot. Wie hem wil vinden, moet bovendien goed kijken. Deze sprinkhaan leeft graag in bomen en struiken en is vooral 's avonds en 's nachts actief.

Het opvallendste kenmerk zit op zijn rug. In tegenstelling tot veel andere sprinkhanen heeft de zuidelijke boomsprinkhaan geen grote vleugels. Zowel het mannetje als het vrouwtje heeft slechts kleine, schubachtige vleugelstompjes. Daarmee is hij goed te onderscheiden van de gewone boomsprinkhaan (*Meconema thalassinum*). Ook zijn manier van 'zingen' is bijzonder. De meeste sabelsprinkhanen maken geluid door hun vleugels langs elkaar te strijken. De zuidelijke boomsprinkhaan doet dat anders; hij trommelt met een achterpoot op een blad. Het geluid is zo zacht dat mensen het meestal niet horen.

Wie denkt dat sprinkhanen vooral een zomerverschijnsel zijn, komt bij deze soort bedrogen uit. Zij houden van herfst.

Gewone boomsprinkhaan met grote vleugels, in tegenstelling tot de zuidelijke boomsprinkhaan (Saxifraga)

Volwassen zuidelijke boomsprinkhanen verschijnen vanaf eind juli, maar september en oktober vormen de belangrijkste maanden om ze te vinden. In Nederland kunnen ze zelfs tot in november worden waargenomen. De soort is bovendien een relatief nieuwe Nederlander. De eerste Nederlandse exemplaren werden pas in 1993 ontdekt, in Vlaardingen. Sindsdien heeft de zuidelijke boomsprinkhaan zich steeds verder over Nederland verspreid. Waarschijnlijk hebben zowel mildere winters als onbedoeld transport met auto's aan die opmars bijgedragen.

Zuidelijke boomsprinkhaan (Saxifraga – Tom Heijnen)

Ondanks zijn vriendelijke, groene uiterlijk is het geen planteneter. De zuidelijke boomsprinkhaan is een roofdier dat zachte insecten, zoals bladluizen en insectenlarven eet. Daarmee is deze onbekende herfstbewoner dus eigenlijk een kleine nachtelijke jager tussen het groen. En misschien is dat wel het meest bijzondere aan deze sprinkhaan. Als de nazomer langzaam plaatsmaakt voor herfst, begint voor dit kleine 'zuidelijke' insect juist een interessante tijd. Wie in september of oktober goed tussen bomen en struiken kijkt, kan zomaar oog in oog staan met een van de meest onopvallende nieuwkomers van de Nederlandse insectenwereld!

Kasteel Aldegonde (Souburg)

Wie vandaag door de wijk Westerzicht in Vlissingen wandelt, zal nauwelijks vermoeden dat hier ooit een van de voornaamste kastelen van Zeeland stond. Van het slot zelf is niets meer zichtbaar. Alleen een informatiebord aan de Parklaan in West-Souburg herinnert aan een plaats waar ooit Bourgondische edelen, keizer Karel V en later Philips van Marnix van Sint Aldegonde verbleven.

Duizend jaar geleden zag Walcheren er heel anders uit dan nu. Het eiland bestond uit een netwerk van kreken, schorren en hoger gelegen zandige ruggen.

Juist op die kreekruigen ontstonden de eerste nederzettingen, omdat ze relatief veilig waren tegen overstromingen en geschikt voor landbouw. Souburg ontwikkelde zich op zo'n kreekrug ten westen van de Karolingische ringwalburg van Oost-Souburg, die in de 9^e eeuw werd aangelegd als verdedigingswerk tegen de Vikingen. De naam Souburg is afgeleid van 'Zuidburg', een van de ringburgen op Walcheren (naast Domburg ('Duinburg') en Middelburg ('Middelste burg')). Terwijl Oost-Souburg zijn oorsprong vindt binnen de ringwalburg, groeide West-Souburg vanaf de 11^e eeuw uit tot een belangrijk kerkelijk en bestuurlijk centrum op Walcheren.

Waarschijnlijk stond er al vanaf de 11^e of 12^e eeuw een versterkt huis in West-Souburg. In de 15^e eeuw verrees een nieuw, veel groter kasteel. Het werd bewoond door invloedrijke families als de Van Borsselles en Anna van Bourgondië en groeide uit tot een vorstelijk verblijf. Het slot kreeg zelfs internationale betekenis. Keizer Karel V verbleef er meerdere malen. Volgens de overlevering logeerde hij er in 1556, vlak voor zijn vertrek naar Spanje na zijn troonsafstand. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog kreeg Walcheren zwaar te lijden onder belegeringen en godsdienststrijd. In 1573 werd het kasteel in brand gestoken. Enkele jaren later kocht Philips van Marnix van Sint Aldegonde – vertrouweling van Willem van Oranje en eerst gezien als de auteur van het Wilhelmus (momenteel betwist) – de heerlijkheid West-Souburg. Marnix liet het kasteel grotendeels herbouwen en gaf het opnieuw aanzien. Hier werkte hij aan religieuze geschriften en psalmvertalingen. Maar na zijn dood verloor het slot geleidelijk zijn betekenis. Onderhoud bleef achterwege en het gebouw raakte steeds verder in verval. In 1783 werd besloten het kasteel af te breken. De stenen kregen elders een nieuwe bestemming, zoals in die tijd gebruikelijk was. De laatste fundamenten verdwenen uiteindelijk rond 1970 tijdens de aanleg van de woonwijk Westerzicht. Tegenwoordig markeert slechts een informatiebord de plek waar eeuwenlang een indrukwekkend kasteel stond.

West-Souburg ligt tegenwoordig vast aan Vlissingen en via de fietsknooppunten 82 (einde Bunkerpad) en 83 (draaiburg Souburg) kom je er doorheen. Parallel loopt de LF13 (Schelde-Rheinroute) mee, onderdeel van de EuroVelo 4 (Midden-Europaroute). Verscheidene nieuwbouwwijken hebben de oude dorpsbebouwing ingesloten. Toch is op en rond het oude dorpsplein, het Marnixplein, het oude dorpskarakter nog goed zichtbaar. Bezienswaardig zijn onder meer de gedenksteen voor Philips van Marnix van Sint-Aldegonde, opgericht in 1870 door inwoners van Antwerpen, waar hij enige tijd burgemeester is geweest. Ook het herenhuis Park Sint Aldegonde uit de 18^e eeuw is vermeldenswaardig, evenals een dorpswoning uit de 17^e eeuw aan het Marnixplein (onder meer met originele schouwpartij).

Niet alleen het kasteel verdween. Ook de grote kerk van West-Souburg, ooit een van de vijf moederkerken van Walcheren, raakte tijdens de gevechtshandelingen zwaar beschadigd. Hoewel delen werden hersteld, verviel het gebouw in de eeuwen daarna. In 1832 werd de kerk afgebroken. Het oude kerkhof bleef echter behouden. Tussen de bomen liggen nog altijd grafstenen die herinneren aan eeuwen dorpsgeschiedenis. Het is een

rustige, bijna verborgen plek waar natuur en verleden samenkomen. Oude bomen bieden beschutting aan vogels, mossen en insecten, terwijl de verweerde stenen getuigen van generaties Souburgers.

Op korte afstand van het kerkhof ligt nog een heel ander monument: een Duitse bunker uit de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de Atlantikwall werd Walcheren zwaar versterkt vanwege de strategische ligging aan de Westerschelde. De bunker vormt een scherp contrast met het middeleeuwse verleden, maar laat zien hoe iedere tijd nieuwe sporen in het landschap achterlaat. Net als de resten van het kerkhof herinnert de bunker eraan dat West-Souburg door de eeuwen heen steeds opnieuw een plek van strategisch belang is geweest.

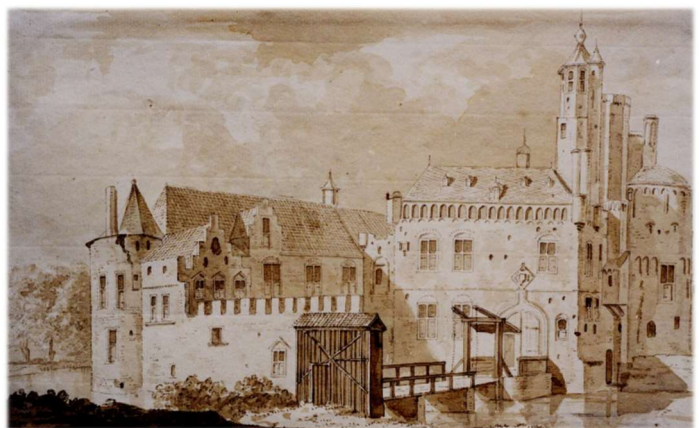
Hoewel Oost- en West-Souburg tegenwoordig enkel worden gescheiden door het Kanaal door Walcheren, hebben beide kernen een verschillende oorsprong. Oost-Souburg ontstond rond de Karolingische ringwalburg uit de 9e eeuw. West-Souburg ontwikkelde zich enkele eeuwen later rondom de kerk en het kasteel.

De aanleg van het Kanaal door Walcheren tussen 1869 en 1873 maakte de scheiding letterlijk zichtbaar. Waar beide dorpen eeuwenlang één landschap deelden, werden zij voortaan door water gescheiden en via een draaibrug verbonden. De West-Souburgse molen 'De Pere' (1725) kwam door het kanaal op grondgebied van Oost-Souburg

terecht. Sinds de gemeentelijke herindeling van 1966 maken Oost- en West-Souburg deel uit van de gemeente Vlissingen. Het gehucht Nieuw-Abeele behoorde ook bij de gemeente Oost- en West-Souburg, maar werd aan de gemeente Middelburg toegevoegd. Momenteel is in West-Souburg nog een deel van de geschiedenis herkenbaar in het landschap. Leuke natuur vind je rond de bunker en op het kerkhofterrein.

Opravingen van de fundamenteën van Kasteel Aldegond begin jaren '70 vanwege bouw Westerzicht (Zeeuws Archief, fotocollectie Vlissingen, nr. 50806)

Kasteel Aldegond op een pentekening, gewassen in Oost Indische inkt, door A. de Haen, 1729 (Zeeuws Archief, fotocollectie Vlissingen, nr. 18880)

Landfront Walcheren maakte deel uit van de Duitse Atlantikwall en werd vanaf 1942 aangelegd om een geallieerde aanval op Vlissingen vanaf het land tegen te houden. De verdedigingslinie bestond uit bunkers, tankgrachten, antitankmuren en andere hindernissen. Rond en in West-Souburg lagen verschillende bunkers die een belangrijke rol speelden bij de verdediging van de toegang tot Vlissingen en het Kanaal door Walcheren. De overgebleven bunkers vormen een herinnering aan WO II.

Het Nollebos

Aan de westzijde van Vlissingen, naast de boulevard en achter de duinen, ligt natuur dat door veel inwoners van Vlissingen als vanzelfsprekend wordt beschouwd: het Nollebos. Er zijn wandelroutes, mountainbikeroutes en langs het gebied lopen diverse fietsroutes. Ook kun je er prettig recreëren. Achter die veelzijdigheid schuilt een bijzondere geschiedenis en een grote ecologische waarde. Juist omdat het Nollebos de overgang vormt tussen stad, duin en kust, is het een van de groene schakels van Walcheren. Het bos sluit vrijwel aan op diverse andere groene schakels, zoals Bos Dishoek en Nolle-Westduin. Via de duinen loopt deze groene verbinding verder

richting Dishoek, Zoutelande en uiteindelijk de Manteling van Walcheren, een van de meest waardevolle natuurgebieden van Zeeland. Voor vogels, insecten en kleine zoogdieren vormt deze aaneenschakeling van natuurgebieden een belangrijk netwerk waarlangs soorten zich kunnen verplaatsen.

Het Nollebos is overigens geen eeuwenoud natuurlijk bos. Tot in de 19^e eeuw lag hier Fort De Nolle, onderdeel van de verdedigingswerken van Vlissingen. Nadat de militaire functie verdween, kreeg het gebied geleidelijk een nieuwe bestemming.

In 1925 gaf de toenmalige burgemeester C.A. van Woelderen opdracht om een landschapspark aan te leggen. Zijn visie was vooruitstrevend, hij vond dat inwoners van de groeiende havenstad dicht bij huis moesten kunnen genieten van natuur en frisse zeelucht. Slingerende paden, vijvers, bruggetjes en open grasvelden werden gecombineerd met aanplant van bomen en struiken. Daarmee ontstond een park waarin recreatie en natuur hand in hand gingen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog liep het gebied schade op door de inundatie van Walcheren en de militaire activiteiten, maar na de oorlog kreeg het opnieuw een belangrijke recreatieve functie. Het Nollebos lijkt een gewoon loofbos, maar heeft enkele bijzonderheden. De nabijheid van de Westerscheldemonding zorgt ervoor dat wind, zout en stuivend zand voortdurend invloed hebben op de bodem en vegetatie. Daardoor komen zowel zoetwater- als brakwatermilieus voor, iets wat in Nederland relatief zeldzaam is. De vijvers, moeraszones en vochtige laagten bieden leefgebied aan amfibieën, libellen en watervogels. Op de drogere delen groeien bomen als es, populier, wilg en esdoorn, terwijl langs de open

randen kruiden en bloemen voorkomen die goed tegen zilte omstandigheden kunnen. Juist die afwisseling van bos, open plekken, water en ruigte zorgt voor een leuke biodiversiteit. Er zitten onder meer spechten, uilen, zangvogels en roofvogels, maar ook vleermuizen maken gebruik van de oude bomen en de beschutte waterpartijen. Konijnen, egels en soms zelfs reeën gebruiken het gebied als rust- en foerageergebied, waarbij vooral de verbinding met de omliggende natuurgebieden van groot belang is. IVN-Walcheren geeft jaarlijks excursies door het gebied.

De laatste jaren is het beheer steeds meer gericht op biodiversiteit. Een mooi voorbeeld is het voormalige terrein van de tennisbanen. Nadat deze waren verwijderd, besloot de gemeente het gebied niet opnieuw in te richten, maar de natuur haar gang te laten gaan. Zie hiervoor ook de 'Op de Hoogte' van juni 2026, te vinden op de site www.ivn.nl/afdeling/walcheren/op-de-hoogte. Er ontstond een klein duinlandschap met poelen en open zand. Binnen korte tijd verschenen bijzondere insectensoorten zoals de blauwvleugelsprinkhaan, de bastaardzandloopkever en verschillende solitaire bijen. Ook groene kikkers, libellen en vlinders profiteerden van de nieuwe leefomgeving. Het experiment laat zien hoe snel kustnatuur zich kan herstellen wanneer natuurlijke processen weer ruimte krijgen.

Het Nollebos is altijd bedoeld geweest als recreatiepark. Die oorspronkelijke functie is nog steeds zichtbaar. Er zijn wandel- en fietspaden, speelvoorzieningen, een trimparcours en een populaire mountainbikeroute die deel uitmaakt van een groter MTB-netwerk op Walcheren. Ook is er een disc golf course te vinden.

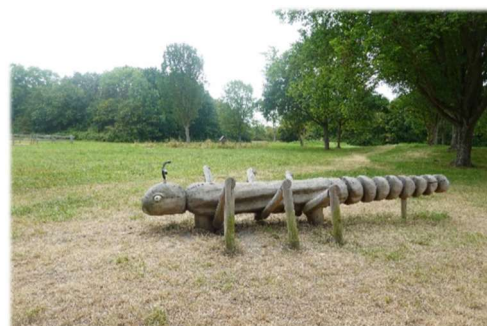
Daarnaast kent het park een kunstzinnige kant. Verspreid door het gebied staan verschillende kunstwerken die verwijzen naar beweging, sport en de relatie tussen mens en landschap. Ze herinneren aan de naoorlogse visie waarin kunst een vanzelfsprekend onderdeel vormde van de openbare ruimte. Ze geven het park een eigen karakter en verbinden cultuur met natuur.

Het Nollebos heeft ook een belangrijke maatschappelijke functie. Het bos werkt als een groene long voor de stad. Bomen zorgen voor verkoeling tijdens warme zomers, nemen regenwater op en verbeteren de luchtkwaliteit. Voor duizenden inwoners is het bovendien de plek waar dagelijks wordt gewandeld, gesport of simpelweg genoten van rust. Scholen gaan er heen om de natuur te ontdekken. Juist in een kuststad waar bebouwing, industrie, toerisme en natuur dicht op elkaar liggen, is zo'n overgangsgebied van onschatbare waarde. In de afgelopen decennia zijn verschillende plannen gemaakt om delen van het Nollebos recreatief verder te ontwikkelen. Die plannen leidden regelmatig tot maatschappelijke discussies over de balans tussen natuur en bebouwing. Uiteindelijk is gekozen voor behoud en versterking van de natuurwaarden, waarbij recreatie ondergeschikt blijft aan het karakter van het gebied. Die keuze sluit aan bij een bredere ontwikkeling waarbij biodiversiteit en klimaatbestendigheid steeds belangrijker worden in het beheer van stadsparken.

Laat je deze herfst verrassen en bezoek het Nollebos! Zo ontdek je nieuwe natuur en ontdek je dat ook een stadspark belangrijk kan zijn. Je wandelt na je bezoek zo verder in natuurgebied Nolle-Westduin.

Het **Nollebos** met park vind je ten westen van de Boulevard. Parkeren kan in het bos aan de Zwanenburgseweg (vrij parkeren) of bij het Nollehoofd (betaald parkeren). Paden voeren direct het bosgebied in. Grenzend aan het bos ligt het park Westduin met kunst en recreatiemogelijkheden, waaronder Disc Golf (kijk op de site www.discgolfnederland.nl voor meer informatie). Park en bos zijn ongeveer 40 hectare groot. Dwars door het bos loopt ook een mountainbikeroute, een informatiebord aan de Zwanenburgseweg vertelt hier meer over. Bovenlangs door de duinen loopt het fietsnetwerk, het Nollebos ligt tussen fietsknooppunten 81 (Natuurbos Nolle-Westduin) en 88 (op de Boulevard), tevens verankert in de LF Kustroute. Onderlangs de duinen loopt ook een fietspad, dit loopt door het Nollebos en langs de voormalige tennisbaan dat nu nieuwe natuur is. Omdat er continu de dreiging is dat recreatie het gebied deels overneemt is in 2019 de Stichting Behoud en beheer Nollebos / Westduinpark opgericht. Meer info vind je op www.onsnollebos.nl. De kreken in het Nollebos zijn restanten van de inundatie van Walcheren in de Tweede Wereldoorlog. De Nollledijk is middels duinen versterkt.

Een baken in het landschap

In het verleden werden lindebomen volop gebruikt om de grenzen van ambachtsheerlijkheden af te bakenen. Maar je treft ze ook aan op kruispunten, langs dijken of aan de randen van een erf. Naast de grens van een ambachtsheerlijkheid konden ze ook grenzen aangeven van polders, percelen of gemeenten. De linde was daarvoor een ideale boomsoort. Hij kan honderden jaren oud worden, is goed bestand tegen snoei en blijft daardoor generaties lang herkenbaar in het landschap. Veel van de oorspronkelijke grenslindes op Zuid-Beveland zijn tussen de 200 en 300 jaar oud. Op Zuid-Beveland staan tegenwoordig nog ongeveer 250 grenslindes. Naast de oude exemplaren zijn in de afgelopen decennia ook jonge bomen aangeplant om deze bijzondere traditie voort te zetten.

Voordat er nauwkeurige kaarten en GPS bestonden, waren duidelijke herkenningspunten onmisbaar. Een grenslinde maakte direct zichtbaar waar een eigendom, heerlijkheid of gemeente begon en eindigde. Dat was belangrijk voor het innen van belastingen, het bepalen van verantwoordelijkheden voor wegen en dijken en het vaststellen van eigendomsrechten. Daarnaast hadden grenslindes een sociale functie. Ze stonden vaak op kruispunten of driesprongen, waar mensen elkaar ontmoetten of even uitrustten in de schaduw. Zo groeiden ze uit tot herkenbare plekken in het landschap en maakten ze deel uit van het dagelijks leven van de dorpsgemeenschap.

Tegenwoordig zijn grenslindes vooral van grote cultuurhistorische, landschappelijke en ecologische waarde. Oude, holle bomen bieden leefruimte aan vogels, vleermuizen, insecten, mossen en paddenstoelen. Daarmee behoren ze tot de meest waardevolle bomen van Zeeland. Een van de bekendste grenslindes van Zeeland staat aan de westkant van Kapelle, op de kruising van de Weg naar het Stomme Kruis en de Kitskinderscheweg. Deze indrukwekkende boom wordt geschat op ruim tweehonderd jaar oud. De stam is vrijwel geheel hol, een teken van zijn hoge leeftijd. Ondanks die holle stam leeft de boom nog steeds. Enkele gezonde takken zorgen ervoor dat de kroon vitaal blijft. Om de eeuwenoude linde te behouden, wordt hij zorgvuldig beheerd door Stichting Het Zeeuwse Landschap. De belasting op de stam wordt beperkt door regelmatig onderhoud en waar nodig krijgt de boom extra ondersteuning. In 2024 was de boom nog genomineerd bij de verkiezing voor de 'Boom van het jaar'.

Dankzij het werk van organisaties zoals Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Stichting Het Zeeuwse Landschap worden oude grenslindes onderhouden en waar mogelijk nieuwe exemplaren geplant. Zo blijven deze karakteristieke bomen niet alleen behouden als historische bakens, maar ook als waardevolle leefomgeving voor talloze planten en dieren. Als bakens in het landschap.

De holenduif nestelt graag in de linde
(Saxifraga – Jan van der Straaten)

Ook de steenuil is gek op holtes in de linde
(Saxifraga – Piet Munsterman)

De rups van de lindepilstaart eet bladeren van de linde (Saxifraga – Frits Bink)

Mens & Dier

Amber van de Voort

Sperwer (Saxifraga – Bart Vastenhouw)

Bladeren zwevend door de lucht
meegenomen met een zucht
wind blaast heen en weer
elke dag, iedere keer weer

Een sperwer vol op je pad
alle dieren in angst, zie je dat
dieren springen weg
vogels raken van de leg
De wind en geluiden nemen ze mee
en maken ze elke keer weer opnieuw mee

Overleven, vechten, eten, slapen, liefde
alles kun je met mensen vergelijken
maar een ding is zeker
wij gaan nooit meer zoveel op de dieren lijken

Want dieren en natuur zijn zo puur
en wij willen meer en maken alles duur
voor de wereld en ons bestaan
is er één weg die we moeten gaan
leef met elkaar hand in hand
en houdt onze dieren en natuur in stand!

Groot kaasjeskruid (Saxifraga – Ed Stikvoort)

Roodborstje (Saxifraga – Piet Munsterman)

Kopij voor het volgende nummer

De volgende 'Op de Hoogte' verschijnt medio **december 2026**.
Kopij graag voor 30 november aanleveren via opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

In 2027 verschijnt 'Op de Hoogte' in **maart, juni, september en december**.

Heb je een activiteit, artikel, foto, magische plek voor kinderen of een ander weetje?
Aarzel niet en stuur het aan de redactie! Wij zijn er erg blij mee.

Verrassende ommetjes op Walcheren én daarbuiten

Ommetje Serooskerke (Walcheren) – 2,5 km

Als je Serooskerke op Walcheren echt wil leren kennen, kun je met dit 2,5 kilometer lange ommetje uitgezet over het wandelnetwerk van Stichting Landschapsbeheer Zeeland door dit Zeeuwse dorp wandelen. Je volgt de punten 24 – 23 – 22 – 21 – 24. Starten doe je bij de Zandput, vlakbij de kerk van Serooskerke die stamt uit de 15^e eeuw. Serooskerke heette vroeger Allartskerke of 's-Heer-Allartskerke wat later werd verbasterd tot Serooskerke.

De route kijkt uit op **molen De Jonge Johannes** (1). Deze korenmolen werd gebouwd in 1835 en kreeg in 1984 een bijzondere verhuizing van zo'n 300 meter. Sinds 2011 draagt de molen weer zijn oorspronkelijke naam en vormt hij een herkenningspunt aan de rand van het dorp. Aan de Molenweg lag vroeger een vliedberg (2) die in 1813 is afgegraven, de exacte locatie is onbekend maar de verwijzing van

't Oge Wurf (opgehoogde grond) zou mogelijk naar deze vliedberg verwijzen.

De voormalige **Brouwerssprienke** (3) verwijst naar een 'sprienke' (dialect voor sprenk), een natuurlijke zoetwaterloop die vroeger een belangrijke rol speelde in het vervoer over Walcheren. De Brouwerssprienke liep vanaf de Veerse watergang achter de Johanneskerk langs. Door de slechte afwatering waren grote delen van Walcheren in de winter onbereikbaar. Men was dan aangewezen op het vervoer per schuit via watergangen en sprenken. Een van de mooiste plekken onderweg is **Park Welgelegen** (4), onderdeel van de voormalige buitenplaats Vrederust. Het park werd aan het einde van de negentiende eeuw ontworpen in Engelse landschapsstijl door Louis Paul Zocher, die ook betrokken was bij het ontwerp van het Amsterdamse Vondelpark. Het park ademt nog altijd de sfeer van een historische buitenplaats.

Dorpsstraat met Pastorie Ned. Herv. Kerk, Serooskerke.

Dorpsstraat met pastorie en kerk periode 1920 – 1930 (Zeeuws Archief, Verzameling Beeld en Geluid, nr. 455-813)

In 1966 stond Serooskerke in het middelpunt van de belangstelling na de vondst van ruim duizend gouden munten, een informatiebord vertelt er meer over (5). Verder passeer je de **voormalige brandweerkazerne** uit 1930 (6), een voormalige school die later werd omgebouwd tot **gemeentehuis** en woning voor de veldwachter (7), **de voormalige pastorie** (8) en het **Muntplein**, waar herinneringen aan de spectaculaire muntvondst levend worden gehouden (9).

De oude brandweerkazerne is te bezoeken, kijk voor info op de site www.hetoudebrandspuithuis.nl.

Jacoba van Beierenpad – 7 km

Bij het **Poelbos** staat een informatiebord over het Jacoba van Beierenpad. Mogelijk woonde zij tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten korte tijd op het kasteel bij 's-Heer-Hendrikskinderen. Haar veldtochten leveren haar niet veel op en in 1428 vindt er in Delft een verzoening plaats tussen haar en Filips de Goede. Het Poelbos herbergt amfibieënpoelen en speelweiden. Het is een ruilverkavelingsbos met relatief jong opgaand bos, struweel en ruigtes. In het bos broeden onder andere zanglijster, merel, houtduif, mees, buizerd, grote bonte en groene specht. Ook aanwezig zijn tuinfluiter, zwartkop, tijftjaf, zomertortel, koekoek en ransuil. In de ruigten en rietzomen broeden bosrietzanger en kleine karekiet.

Na de ronde door het Poelbos voert de route door 's-Heer-Hendrikskinderen. Daarbij loopt ze parallel aan de Napoleonroute die de Oude Rijksweg

volgt tot buurtschap Wissekerke. Dit deel is onderdeel van de vroegere verbinding tussen Vlissingen en Bergen op Zoom, voordat de A58 gereed was. Het deel tussen Kapelle en de Sloedam wordt in 1970 geopend (het oudste deel van de A58 ligt tussen Arnhemuiden en Arnestein (Nieuw- en Sint-Joosland) en dateert uit 1966). De route voert langs buurtschap Terlucht en de **Terluchtse Weel**. Een stuk later volgt **natuurgebied Oosterschelde** in beheer van Stichting Het Zeeuws Landschap.

Kleine karekiet (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

Dit is een restant van de zeearm Schenge. Deze zeearm was belangrijk voor de stad Goes en lag tussen Zuid-Beveland en het toenmalige eiland Wolphaartsdijk. Door het moerasachtige gebied is er meer ruimte voor de rietorchis, moeras-wespenorchis, ratelaar en echte koekoeksbloem. Deze soorten komen niet veel voor in Nederland. Bij het informatiebord op de Oude Zeedijk is er een mooi uitzicht over dit vochtig hooiland. Daarna voert de route terug naar het Poelbos via het dorp. Een ommetje met een kleine link naar Walcheren (zie infoblok), maar met veel natuur onderweg!

Jacoba van Beieren (1401–1436), de laatste gravin uit het Hollandse Huis, leefde een bewogen leven vol politiek strijd en persoonlijke tegenslag. Ze verbleef tijdens haar bewogen strijd om de macht meerdere keren in Zeeland. Ze had er geen vast hof, maar gebruikte verschillende Zeeuwse steden als tijdelijke uitvalsbasis. Vooral Zierikzee speelde daarbij een grote rol: hier vond zij steun, verzamelde zij bondgenoten en verbleef zij langere tijd tijdens haar conflict met Filips de Goede. Ook in Brouwershaven zette Jacoba voet aan wal nadat zij in 1425 uit Gent was ontsnapt. Een belangrijk moment in haar poging de strijd te hervatten. Daarnaast zocht zij, korter, steun in Goes.

Walcheren, met **Middelburg** als politiek middelpunt, maakte deel uit van het Zeeuwse netwerk van steden en heerlijkheden die haar machtspositie mede bepaalden. Hoewel Jacoba er niet woonde, had zij wél te maken met de Middelburgse bestuurders en de invloed die hun houding had op haar kansen in Zeeland. Zo vormt het eiland een belangrijk decor voor de Zeeuwse episode in haar korte maar turbulente leven.

Best of Nature: het ultieme eilandhoppertje – 105 km of korter

Als samenwerking tussen diverse gemeenten kwam in 2019 de 'Best of Nature'-route uit de bus nadat deze gemeenten samen een prijs wonnen. Een route over de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden, maar ook een route per eiland zoals hier onder weergegeven. Via de Deltawerken kun je dan steeds van eiland naar eiland hoppertje. De gehele route start in knooppunt 81 (ten westen van Vlissingen aan de kust) en eindigt in knooppunt 01 ten westen van Oostvoorne.

Walcheren (54 km)

Op Walcheren volgt de route de duinen aan de zuidwestzijde van het schiereiland. Daarna gaat het door **De Manteling** (Terra Maris) en langs **Oranjezon** naar knooppunt 30 bij de **Veerse Gatdam**. Door de polder langs Grijskerke en Koudekerke maakt de route een ronde.

Schouwen-Duiveland (34 km)

Na de Veerse Gatdam volgt een klein deel kuststrook van Noord-Beveland alvorens de route via de stormvloedkering en **Neeltje Jans** de oversteek maakt naar Schouwen-Duiveland. In knooppunt 70 ben je op Schouwen. Door Boswachterij Westenschouwen gaat het naar Burgh-Haamstede en knooppunt 72 (waar het rondje van 34 km start). Nu volgen Burghsluis en de Plomporetoren, karakteristiek voor Zeeland. De karrenvelden van de **Koudekerkse Inlaag**, **Natuurreservaat Schelphoek en Natuurgebied Prunje** (Plan Tureluur) maken de tocht langs de zuidwestkust van Schouwen bijzonder interessant voor ons als natuurliefhebbers. In Scharendijke volgt dan het Grevelingenmeer en in knooppunt 84 is de oversteek van de **Brouwersdam** mogelijk. Wil je

rondfietsen dan gaat het dwars door de **Verklikkerduinen** met de beklimming van het Duinhoevepad terug naar Burgh-Haamstede.

Boswachterij Westenschouwen

Walcheren: 81 – 80 – 44 – 42 – 40 – 10 – 14 – 16 – 27 – 30 (en terug: 31 – 25 – 24 – 23 – 21 – 51 – 52 – 39 – 53 – 09 – 08 – 06 – 89 – 81).

Over de Veerse Gatdam en stormvloedkering: 30 – 03 – 04 – 70 – 72.

Schouwen-Duiveland: 72 – 71 – 81 – 89 – 91 – 88 – 87 – 86 – 85 – 84 (en terug: 76 – 73 – 72).

Over de Brouwersdam: 84 – 51.

Bordje weg? Bordje fout? Meld het!
www.meldpuntroutes.nl

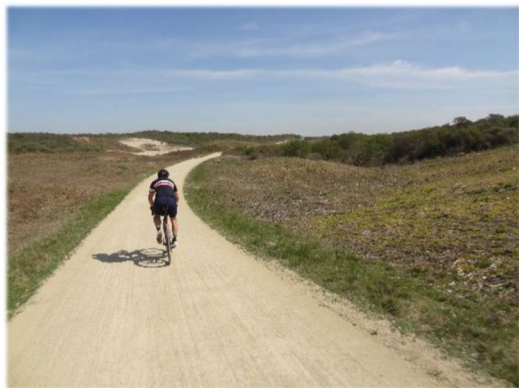
Goeree-Overflakkee (34 km)

De Brouwersdam is de verbinding met Goeree-Overflakkee. Hier kun je een lus maken van 34 km. De vuurtoren van Ouddorp en de **Oostduinen** vormen een leuk decor langs de Noordzeekust. Het mooie natuurgebied **De Kwade Hoek** en **Vogelobservatorium TIJ** zijn zeker aanraders. Terug gaat de route via Stellendam en Grevelingenmeer en komt ook langs de **Preekhilpolder**.

Westvoorne (32 km)

De Haringvlietdam vormt als Deltawerk het laatste obstakel. Het **Quakjeswater** met bemoste eiken, het **bezoekerscentrum van het Zuid-Hollands Landschap** nabij de **Tenellaplas** en mooie duinnatuur en de **Slikken van Voorne**. Bij het eindpunt kan uiteraard weer gekozen worden voor een lus en vervolgt de route zijn weg langs **Oostvoornse Meer en Brielse Meer**. Het bekende Brielle (of Den Briel). In 1572 tijdens de Tachtigjarige Oorlog namen de Watergeuzen de stad in. 'In naam van Oranje, doe open de poort!' is de bekende uitdrukking die hieraan herinnert.

Fietsvakantie of de fiets mee op de auto en elke ronde fietsen. Genoeg te ontdekken in onze delta!

Door de duinen van Goeree-Overflakkee

Doorkijkje op Goeree-Overflakkee

Centrum Brielle

Goeree-Overflakkee: 51 – 69 – 54 – 55 – 63 – 62 – 64 (en terug: 65 – 66 – 60 – 41 – 59 – 58 – 52 – 51).

Over de Haringvlietdam: 64 – 21 – 20.

Westvoorne: 20 – 15 – 14 – 13 – 03 – 01 (en terug: 51 – 52 – 53 – 26 – 25 – 31 – 32 – 11 – 17 – 20).

Over de Brouwersdam: 84 – 51.

Meer informatie over de Best of Nature fietsroute:
www.veere.nl/_flysystem/media/Routeboekje_Bestof_nature.pdf

Op fietsvakantie? Begin- en eindpunt sluiten aan op de fietsroute **LF Kustroute** (EuroVelo 12) langs de Noordzee. Het eindpunt sluit aan op de **LF Maasroute** (EuroVelo 19) die de Maas volgt naar de bron.

Reeën spotten in Boswachterij Westenschouwen

Keetie van Oosten-Hageroute – 87 km (inkorten tot 31 of 56 km)

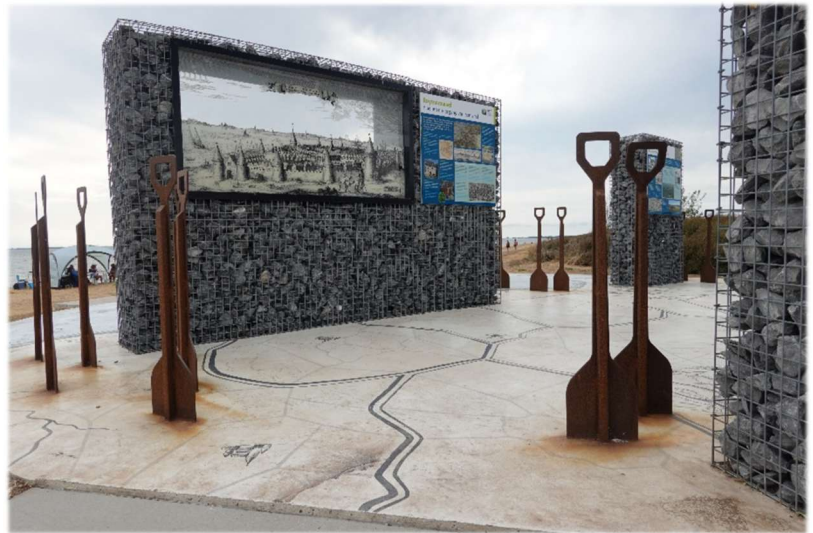

De route op kaart

nodig omdat was besloten dat de Oosterschelde open bleef en enkel met stormvloedkering werd afgesloten. De sluis werd gebouwd op restanten van de stad **Reimerswaal**. Reimerswaal was een belangrijke middeleeuwse stad in Zeeland, op het eiland Zuid-Beveland. De stad kreeg in 1375 stadsrechten en groeide dankzij de handel in zout en meekrap. Door meerdere stormvloed en overstromingen kwam de stad steeds meer in de problemen. Vooral de Sint-Felixvloed van 1530 en de Allerheiligenvloed van 1570 richtten grote schade aan. In 1574 werd de stad tijdens de Tachtigjarige Oorlog bovendien in brand gestoken. Uiteindelijk verlieten de laatste bewoners Reimerswaal in de 17e eeuw. De resten van de stad verdwenen grotendeels onder water en in de huidige Oosterschelde. Tegenwoordig herinnert een informatiepunt net ten zuiden van de Bergsediepsluis aan deze stad en haar geschiedenis.

Aan het eind van de Oesterdam wacht de Keetie van Oosten-Hageroute. Dit is één van de Zeeuwse wielerroutes (zie het infoblok bij het fietsommetje in de 'Op de Hoogte' van december 2025). De totale lengte is 87 km, maar als je enkel Tholen aandoet wordt dit aanmerkelijk korter (56 km). Je kan ook starten in het dorp Sint-Philipsland (enkel fietsen over dit eiland en Krabbenkreekdam met lusje is 31 km). Rood-witte rechthoekige bordjes wijzen de weg. Ook de routeverkort is bewegwijzerd.

Wij starten de route bij de Bergsediepsluis waar ook een informatiebord van de Keetie van Oosten-Hageroute staat. Hier is ruime parkeergelegenheid. De **Bergsediepsluis** is een kleine sluis die de Oosterschelde en het Zoommeer verbindt. De sluis is geopend in 1989 en nodig vanwege de Oesterdam. Dit is een compartimenteringsdam en deze was in 1986 gereed. De dam is

Informatiepunt over de stad Reimerswaal op de Oesterdam

De route volgt de Oosterschelde westwaarts en komt voorbij een **stoomgemaal** nabij gehucht Strijenham dat tot 1932 dienst deed. Het stoomgemaal werd gebouwd om het water uit de polders weg te pompen. Even verderop passeert de route de **Pluimpot**, een voormalige zeearm op het eiland Tholen. Door de aanleg van dijken en het afdammen van de Pluimpot in 1556 werd het gebied ingepolderd. Tegenwoordig is de Pluimpot een natuurgebied waar veel vogels en andere dieren leven. De route gaat nabij Sint-Maartensdijk binnendijks richting Stavenisse, door mooi poldergebied. Onderweg **verschillende karakteristieke Zeeuwse boerderijen**. Veel boerderijen stammen uit de 18^e en 19^e eeuw en bestaan uit een woonhuis met een grote houten schuur. Rondom de boerderijen liggen vaak ruime erven met bomen en soms een boomgaard. Na Stavenisse gaat het even buitendijks en is er zicht op Schouwen-Duiveland. Daarna gaat het dwars door Tholen, dicht langs de watertoren van Scherpenisse en dan richting de Krabbenkreekdam.

Net na de Bergsediepsluis. Zicht op de Oosterschelde, Zuid-Beveland, de havens van Antwerpen en de kerncentrale van Doel

Tholen ontstond uit verschillende eilanden en polders die in de loop van de middeleeuwen door bedijking met elkaar verbonden werden. In 1212 wordt Tholen voor het eerst genoemd. De landbouw, visserij en handel waren lange tijd belangrijk voor de bewoners. Het gebied werd regelmatig getroffen door overstromingen, waaronder de Sint-Felixvloed van 1530. In 1953 werd Tholen zwaar getroffen door de Watersnoodramp. Daarna werden de dijken versterkt en veranderde het landschap sterk. De route loopt dwars door dit karakteristieke landschap en kent een afwisseling van (bomen)dijken, landbouwgebieden, boerderijen en – als je pech hebt – heel veel wind tegen.

Voor de Krabbenkreekdijk is er de splitsing met de routeverkorting. Als de gehele route wordt gefietst dan volgt nu de **Krabbenkreekdijk**, geopend in 1973 als verbindingsdijk tussen Tholen en Sint Philipsland en nodig om het Schelde-Rijnkanaal te kunnen realiseren. Het **Rammegors** ligt aan de oostkant van deze dijk, met aan de westkant de Krabbenkreek (onderdeel Oosterschelde). Het gebied was een groot buitendijks schorrengebied en werd in 1972 afgesloten van het getij toen werd gestart met de bouw van de Krabbenkreekdijk. Daardoor veranderde het zoute getijdengebied in een zoetere natuurschap met rietvelden, graslanden en

Het is wel duidelijk wie er hier niet zo goed uitkijken

Informatiepanelen bij het Rammegors, vlakbij de doorlaatkoker

struiken. In 2015 werd het gebied opnieuw met een doorlaatkoker verbonden met de Krabbenkreek. Door deze herintroductie van het getij ontstond een brak natuurgebied met slikken, kreken en schorren. De natuur kreeg hierdoor weer meer ruimte en het gebied werd aantrekkelijk voor veel vogels en andere dieren. Tegenwoordig is het Rammegors vooral waardevol als rust- en foerageergebied voor vogels. Bij hoogwater kunnen vogels er voedsel zoeken en rusten, terwijl in de kreken en ondiepe wateren allerlei kleine waterdieren leven. Soms is er een excursie door het gebied, waar je wel omheen kunt wandelen. Er is een informatiepunt met picknickmogelijkheden en waar je in alle rust kunt uitkijken over het gebied. Na dit gebied volgt Sint-Philipsland. **Sint-Philipsland** is een klein Zeeuws eiland dat een bewogen geschiedenis kent. De eerste bedijking

vond plaats in 1487, op initiatief van Anna van Bourgondië. Door zware stormvloed overstroomde het eiland meerdere keren en in 1532 werd het verlaten. Pas in 1645 werd het opnieuw bedijkt. In de eeuwen daarna werd Sint-Philipsland steeds verder uitgebreid met nieuwe polders, zoals de Henriëttepolder (1776) en de Anna Jacobapolder (1847). In 1884 kreeg het eiland via de Slaakdam een verbinding met Noord-Brabant. Later kwamen daar de verbinding met Tholen via de Krabbenkreekdijk (1973) en met Schouwen-Duiveland via de Philipsdam (1988) bij. Door het kanaal werd de Slaakdam de huidige Slaakbrug.

Het **dorp Sint-Philipsland** werd na de herdijsing in de 17e eeuw aangelegd als een karakteristiek voorstraatdorp met kerkring. De route gaat nu voornamelijk buitendijks (of binnendijks met de dijk aan de linkerzijde). Eén van de dijkpalen die gepasseerd wordt is uitgerust met een schaap. Bij de westpunt van Sint-Philipsland meerde vroeger het veer tussen Anna Jacobapolder en Bruinisse af. Dit **veer over het Zijpe** vormde jarenlang een belangrijke verbinding tussen Sint-Philipsland en Schouwen-Duiveland. Al vóór 1900 voeren er veerboten over het Zijpe. In 1900 werd de officiële veerdienst van de Rotterdamsche

Zicht op Sint-Philipsland

Dijkpaal met schaap

Tramweg Maatschappij geopend. Het veer vervoerde niet alleen passagiers, maar later ook veel auto's en vracht. In 1963, het drukste jaar, werden bijna 950.000 mensen overgezet. In de zomer ontstonden soms wachttijden van vier tot zes uur. Na de aanleg van de Philipsdam werd het veer overbodig. Op 6 juli 1988 maakte de veerboot de laatste overtocht. Daarmee kwam na 88 jaar een einde aan een veerdienst die lange tijd een belangrijke schakel vormde tussen de Zeeuwse eilanden en het vasteland. In de zomermaanden vaart er een pontje. In de nacht van 28 op 29 september 1575 trokken Spaanse troepen onder leiding van Cristóbal de Mondragón bij laagwater wadend door het Zijpe. Het Zijpe was toen veel ondieper en de omstandigheden maakten zo'n oversteek mogelijk. Het was een gewaagde onderneming: de Spaanse soldaten werden onderweg

Bruinisser stelberg tegen de dijk

beschoten door schepen van de opstandelingen, maar wisten de overkant te bereiken. Uiteindelijk begon het beleg van Zierikzee (1575-1576). Een van de meest karakteristieke punten langs de route is de **Bruinisser stelberg**. Deze oude hollestelle vormt een tastbare herinnering aan het verleden van het eiland. De ligging, aan de dijk, maakt het even zoeken. Niet ver daarvandaan ligt de traditionele **eendenkooi**, verscholen tussen rietkragen en bomen. Dit bijzondere stukje cultureel erfgoed is te bezoeken met een excursie, raadpleeg hiervoor de website van Het Zeeuws Landschap. Even later is er buitendijks mooi zicht op schorren, slikken en het Krammersluizencomplex in de Philipsdam. Vlakbij liggen ook de **Slikken van de Heen**, zie ook de 'Op de Hoogte' van maart 2025 (www.ivn.nl/afdeling/walcheren/op-de-hoogte).

Zicht op de Krammersluizen over schorren

De terugweg naar Tholen gaat uiteraard weer langs het Rammegors over de Krabbenkreekdijk en wederom kunnen vogels gespot worden. Aan de westzijde liggen de **Schorren van Sint-Annaland**. Dit is waardevolle getijdennatuur. Schorren worden regelmatig overstroomd

en bieden leefruimte aan veel planten, insecten en vogels. Voor de schorren komt op een enkele plek klein zeegras (*zostera noltii*) voor, vooral op ondiepe, droogvallende plekken. In één van de geulen van de schorren staat nog groot zeegras (*zostera marina*), dat veel zeldzamer is. Beide soorten kunnen dichte velden vormen waarin kleine dieren beschutting en voedsel vinden en dragen zo bij aan een rijk voedselweb. Door de Deltawerken, veranderde getijdenwerking en zandhonger zijn zowel zeegrasvelden als schorren sterk in oppervlakte afgenomen. Daarom zijn schorren en zeegrasvelden van grote natuurwaarde en belangrijk om te behouden. Klein zeegras komt veel meer voor nabij Roelshoek (Krabbenkreekdam). Na de Krabbenkreekdijk gaat de route verder op het eiland Tholen.

Laatste blik op Rammegors

Veld van klein zeegras (*Zostera noltii*) in de Oosterschelde

Naast de schorren ligt het **Stinkgat**. Dit is een natuurgebied en oorspronkelijk een oude kreek. De diversiteit aan vogels is groot en het is een populair vogelgebied. Tureluur, groenpootruiter, zwarte ruiter, lepelaars en diverse

Korenmolen De Jager (Tholen)

soorten ganzen zijn er waar te nemen. Nabij Oud-Vossemeer is er zicht op de **korenmolen De Jager**. Deze korenmolen De Jager is een karakteristieke stellingmolen uit 1850. De molen werd gebouwd om graan uit de omgeving te malen en heeft daarmee een belangrijke rol

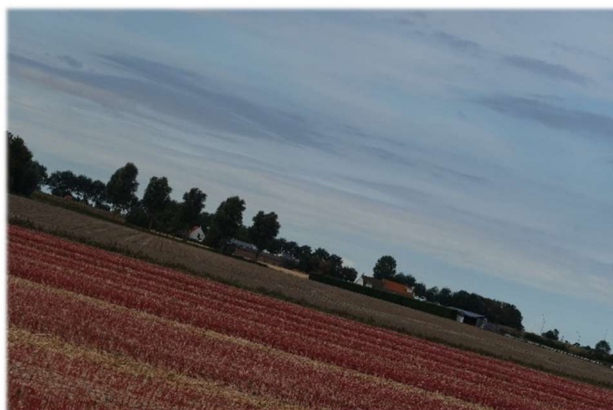
gespeeld in de agrarische geschiedenis van Tholen. De naam De Jager verwijst naar de vroegere concurrentie met molen De Vos, die in 1928 werd afgebroken. Na een periode van verval werd De Jager gerestaureerd en in 1976 opnieuw in gebruik genomen. Ook tegenwoordig wordt er nog op ambachtelijke wijze graan gemalen. De route voert langs Oud-Vossemeer. **Oud-Vossemeer** is een historisch ringdorp op Tholen, ontstaan na de bedijking van het gebied in de 15e eeuw. Samen met Nieuw-Vossemeer vormde het eeuwenlang één heerlijkheid. De dorpen werden later bestuurlijk gescheiden, waarbij Nieuw-Vossemeer in de provincie Noord-Brabant kwam te liggen. De geschiedenis van Oud-Vossemeer wordt gekenmerkt door het naast elkaar bestaan van protestanten en katholieken. Die katholieke traditie is nog altijd zichtbaar en komt onder meer tot uiting in de levendige carnavalstraditie, die het dorp een eigen karakter geeft. Door de landbouwgebieden gaat de route terug naar de Bergsediepsluis en eindigt de Keetie van Oosten-Hageroute. Keetie van Oosten-Hage, toch wel een pionier in de wielersport. Ook haar zussen Bella, Heleen en Ciska waren gerespecteerde wielrensters. Tegenwoordig is Shirin van Anrooij een bekende wielrenster uit Kapelle en zijn er aanstormende talenten zoals de gezusters Arens uit Kruiningen. En jijzelf natuurlijk na het fietsen van deze route!

Keetie van Oosten-Hage (1949) is een van de succesvolste Nederlandse wielrensters ooit. In de jaren zestig en zeventig behoorde ze tot de absolute wereldtop. Ze werd twee keer wereldkampioen op de weg (1968 en 1976) en vier keer wereldkampioen achtervolging op de baan. In 1978 verbeterde ze in München bovendien het werelduurrecord tot 43,082 kilometer, een record dat pas in 2000 werd verbeterd. Met haar indrukwekkende prestaties zette ze het vrouwenwielrennen internationaal op de kaart. Ze liet zien dat vrouwen op topniveau konden presteren en inspireerde daarmee nieuwe generaties wielrensters. Haar succes droeg bij aan meer zichtbaarheid en kansen voor vrouwen in de sport. In Zeeland zijn meer wielerroutes rondom Zeeuwse iconen in deze sport. Zoals de Theo Middelkamroute, Jo de Rooroute en Jan Raasroute (www.zeeland.com/nl-nl/visit/wat-te-doen/fietsen/wielrennen).

Veel meer informatie over **Tholen** vind je op de site www.eilandtholen.nl. Hier vind je ook enkele fietsroutes zoals Tholen-West (36 km), de ZeBraroute-Noord (47 km met ook Brabant) en Kracht van Water (42 km). En uiteraard zijn bijvoorbeeld de **Slikken van de Heen**, **Rammegors**, **Pluimpot**, **Inlaag Stavenisse** en **Stinkgat** een bezoek meer dan waard.

Stoomgemaal nabij Strijenham

Zicht over de akkers op Tholen

Verdwenen Zwinhavens – 59 km

De fietsroute Verdwenen Zwinhavens is 59 km lang, maar is ook te fietsen in een lus van 45 km of een lus van 31 km. Wij starten de route in het mooie Sluis in Zeeuws-Vlaanderen. Het Zwin ontstond waarschijnlijk in de 12e eeuw na zware stormvloed en waarbij het water diep het land binnendrong. Hierdoor werd scheepvaart mogelijk naar Brugge en werd deze stad korte tijd één van de belangrijkste handelssteden van Europa.

Langs Het Zwin ontstonden meerdere kleinere havenplaatsen die profiteerden van de handel in wol, zout, wijn en specerijen. Ook **Sluis** (km 0) werd een havenstad. Grote koggeschepen konden tot dicht bij de stad komen. De Belfortoren herinnert aan de bloeitijd van de stad als handelscentrum. Ook de stervormige vestingwerken rondom Sluis zijn bijzonder, ze stammen grotendeels uit de Tachtigjarige Oorlog (Staats-Spaanse Linies) en geven de stad nog altijd een karakteristiek uiterlijk.

Zicht op Belfort van Sluis

Routebebording bij Het Zwin

Net buiten Sluis staat één van de vier VR-kijkers langs de route waardoor je kunt kijken naar de situatie in de Middeleeuwen. De route is apart bewegwijzerd en gaat mee met de knooppunten. **Retranchement** (km 6) ontstond begin 17e eeuw als vestingdorp binnen de Staats-Spaanse Linies. In opdracht van prins Maurits werden hier forten, wallen en grachten aangelegd om de Zvingeul en de toegang tot Sluis te verdedigen tijdens de Tachtigjarige Oorlog. De naam betekent letterlijk ‘verschansing’ of verdedigingswerk. De vestingwallen, Fort Nassau en delen van het historische verdedigingsstelsel zijn nog altijd zichtbaar in het landschap. De oude wallen zijn uitgegroeid tot een groen natuurgebied met graslanden, meidoornhagen, knotbomen en drinkputten. Hier leven bijzondere soorten zoals de boomkikker en kamsalamander. Het is in beheer van Het Zeeuws Landschap en je kunt er mooi wandelen en rondstruinen. **Het Zwin** (km 12) is een prachtig natuurgebied en een belangrijk slikken- en schorrengebied dat dagelijks overspoeld wordt door de zee. Deze wisselwerking maakt het gebied een unieke biotoop met een rijke plantengroei en enorme aantallen vogels die neerstrijken om te foerageren of te overwinteren. Via Het Zwin gaat de route dwars door het gebied **Zwinduinen en -polders** (km 14). Dit is 222 hectare groot en 200 jaar oud. Het is een natuurlijke overgang en zeldzame planten (als parnassia en slanke genetiaan) en de boomkikker voelen zich hier thuis. Ook Het Zwin heeft een ‘Big Five’ (zie pagina 11), dit zijn de steenuil, paling, meervleermuis, boomkikker en vijfkle-sint-jansvlinder (ook de grashommel wordt hier wel eens genoemd).

De **Hollandstelling** (km 18) ofwel ‘Hollandse Linie’ is een restant van een Duitse verdedigingslinie die tijdens de Eerste Wereldoorlog werd aangelegd en die zich uitstrekte over een afstand van ongeveer 65 kilometer, van de Belgische kust bij Knokke tot Vrasene, en verder verbonden met versterkte posities rond Antwerpen (Stellung Antwerpen) en de Turnhoutkanalstelling aan de oostkant. De linie werd voornamelijk gebouwd tussen 1916 en 1918 en had als doel bescherming te bieden tegen een verwachte geallieerde invasie vanuit het neutrale Nederland. De route gaat nu kortstondig terug naar Nederland en kruist de **Isabellavaart** (ook wel Jesuïtenvaart of Legervaat), een restant van de Linie van Fontaine (Staats-Spaanse Linies). Langs deze linie werd dit kanaal gegraven om de troepen te bevoorraden en aanvallen te stuiten.

Het Zwin op de grens tussen Nederland en België

Sint Anna ter Muiden (km 22) kreeg stadsrechten in 1242 en was een belangrijke havenstad en voorhaven van Brugge. Momenteel is het een beschermd stadsgezicht en concurreert het met een aantal plekken in Nederland om de titel 'kleinste stad van Nederland'.

In **Natuurgebied Sint-Donaas** (km 23) liggen de resten van het oude Spaanse fort Sint-Donaas. Het is nu een natuurgebied ontstaan uit een afgedankte kleiwinning, het gebied was opgenomen in de Staats-Spaanse linies. Er staat een kijkhut op de voormalige fortsite met uitzicht op de kleiputten en de (vleermuizen)bunkers.

Zicht op polderdorp Oostkerke

Oostkerke (km 30) ontwikkelde zich op een verhoging in het schorrenlandschap rond de Zwingel en wordt al genoemd in 1028, maar is mogelijk nog ouder. In Oostkerke werd veel turf gewonnen en het heeft een aantal molens. Na Oostkerke kruist de route het **Leopoldkanaal** dat werd gegraven van 1843 tot en met 1854 om de afwateringsfunctie van de polders mogelijk te maken nadat de Nederlanders na de Belgische onafhankelijkheid de afwateringen richting Westerschelde / Braakman hadden afgesloten. Ook diende het kanaal als mogelijke verdedigingslinie tegen een eventuele Nederlandse aanval. Direct aansluitend kruist de route het **Schipdonkkanaal**, gegraven tussen 1846 en 1860 en 65 km lang. Het kanaal heette

ook wel Afwateringskanaal van de Leie en was bedoeld om het vervuilde water van de Leie door het roten van vlas niet door Gent te laten stromen. Ook kon zo voorkomen worden dat Gent onder water liep. Tussen Deinze en Kanaal Gent-Brugge is scheepvaart mogelijk. Het kanaal speelde ook een strategische rol in de Tweede Wereldoorlog.

Bezoekerscentrum De Pulse (km 34) geeft informatie over de natuur rondom Damme. De **Stadswallen van Damme** zijn een bezoek waard. Nu volgt de route de **Damse Vaart** (Kanaal Brugge-Sluis). In eerste instantie was het kanaal bedoeld om Brugge aan te sluiten op de Westerschelde nabij Breskens. Het had tevens een militaire functie voor Napoleon. Nadat Napoleon was verslagen was slechts een klein deel gereed. Koning Willem I gaf opdracht om het deel Sluis-Brugge te voltooien. De Damse Vaart werd gebruikt voor scheepvaart, vooral voor de bevoorrading van de dorpen, de steenbakkerijen en het vervoer tussen Brugge en Sluis. Op de vaart waren ook verschillende bargediensten actief. Aanvankelijk trekschuiten, later stoomboten. Omdat het waterpeil in zowel Leopoldkanaal als Schipdonkkanaal lager lag werden ten noorden van Damme sifons aangelegd waarmee deze kanalen onder de Damse Vaart door konden stromen. De scheepvaart duurde tot deze sifons in 1940 door Franse genietroepen werden opgeblazen, en na de oorlog niet meer hersteld werden.

Brugge 'die scone' (km 40) is Unesco werelderfgoed en een schitterende maar zeker ook toeristische stad. Tussen de 13^e en 15^e eeuw is Brugge de economische hoofdstad van Noordwest-Europa en beleefde de stad een gouden bloeitijd. Na het einde van Brugge als handelsmetropool raakt de stad in de vergetelheid. Vanaf het begin van de 19^e eeuw werd Brugge vooral geprezen als verblijfplaats en historisch oord door Engelse auteurs. Tegen het einde van deze eeuw was de roman *Bruges-la-Morte* een van de elementen die de stad bijkomend onder de aandacht bracht. In het boek werd Brugge als

Op de markt van Brugge

Zicht op het Brugse Minnewater met rechts kasteel De La Faille (1893) en op de achtergrond de Onze-Lieve-Vrouwekerk

verarmd maar mysterieus voorgesteld en dit zorgde voor een bijkomende internationale belangstelling. Het historisch patrimonium werd herontdekt en de bouw van de zeehaven Zeebrugge in 1896 zorgde ook weer voor een economische opleving. Vandaag de dag leeft Brugge van het toerisme met meer dan 2 miljoen overnachtingen per jaar.

Damme (km 46) was in de middeleeuwen de voorhaven van Brugge. De naam is afkomstig van de afdamming van Het Zwin. Schepen losten hier hun goederen voordat ze verder naar Brugge werden vervoerd. In de 13^e eeuw kwam Damme tot grote bloei. In 1269 werd Damme tevens voorhaven van Gent door het graven van de Lieve, een kanaal van Damme tot het Gravensteen in Gent. Tegenwoordig is Damme een rustig stadje met historische gevels, een imposante kerk en gezellige terrassen langs het water.

De route komt weer in Oostkerke en gaat langs het voormalige **Monnikrede** (km 51) vernoemd naar de monniken van de Abdij Ter Doest in Lissewege, die in de omgeving bezittingen hadden. Ook Monnikrede was een stadje en voorhaven van Brugge met diverse handelsrechten op Het Zwin. Vandaag de dag is er niks over van het stadje.

Hoeke (km 54) was een vissersdorp aan Het Zwin. Door de inpoldering van de overstromingsvlakte op de rechteroever van het Zwin kon de zee bij storm de diepe geul minder uitschuren en verzandde de vaargeul. Tevergeefs bestreed Damme de verzanding door een spoelpolder aan te leggen: de Zeuge. Naarmate het Zwin verzandde verplaatste de overslag van zeeschepen op kleine binnenvaartschepen zich steeds verder noordwaarts, naar Monnikrede, Hoeke, Sluis en Sint Anna ter Muiden en verhuisden vele havenarbeiders. In de eerste helft van de 15^e eeuw kwam Antwerpen op als havenstad en was het openhouden van Het Zwin voor Brugge financieel onhoudbaar. Aan het eind van de 19^e eeuw werd Het Zwin nog meer verkleind door inpolderingen van de Zwinpolder en de Willem-Leopoldpolder. Na de reis langs de voormalige Zwinhavens eindigt de route weer in Sluis na 59 km.

De fietsroute is bewegwijzerd met eigen beboording en volgt de knooppunten: 98 – 96 – 31 – 30 – 29 – 86 – 18 – 42 – 76 – 4 – 45 – 49 – 59 – 50 – 53 – 93 – 23 – 48 – 75 – 26 – 20 – 95 – 25 – 55 – 34 – 10 – 2 – 50 – 23 (evt. naar centrum Brugge) – 3 – 12 – 63 – 42 – 28 – 6 – 76 – 51 – 92 – 22 – 17 – 29 – 11 – 44 – 74 – 24 – 57 – 54 – 94 – 98

Overzicht activiteiten Walcheren 2026

De herfst is bijna in het land. En er zijn tal van leuke activiteiten om te ondernemen rondom de natuur. Check voor de IVN-excursies vooraf altijd de website! Voor de cursief gedrukte excursies wordt verwezen naar de websites van de betreffende instanties, hier vindt u meer informatie en tal van andere activiteiten.

Datum	Excursie / activiteit	Tijdstip	Thema / opmerking
SEPTEMBER			
16 (woensdag)	Werken met pigmenten	14.00 uur	Speelhof Hoogerzael
19 (zaterdag)	Meewerkdag	10.00 uur	Speelhof Hoogerzael
20 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
20 (zondag)	Nollestrand Vlissingen	15.30 uur	Korren
22 (dinsdag)	Fort den Haak	14.00 uur	KNNV Walcheren
25 (vrijdag)	Bodemdierendagen 2026	hele dag	tot en met maandag 12 oktober
26 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	07.00 uur	Natuurmonumenten
26 (zaterdag)	Sint Laurens Weihoek	09.00 uur	Zeeuws Landschap
26 (zaterdag)	OERRR Zwaakse Weel	14.00 uur	Natuurmonumenten (Egelhuisjes)
OKTOBER			
3 (zaterdag)	Wetenschapsdag ZB en HZ	hele dag	Stand van IVN-Walcheren
4 (zondag)	Balsem maken met planten	14.00 uur	Speelhof Hoogerzael
10 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Paddenstoelen
10 (zaterdag)	Paddenstoelen Oranjezon	10.30 uur	Zeeuws Landschap
14 (woensdag)	Egelhuisjes maken	14.00 uur	Speelhof Hoogerzael
15 (donderdag)	Fietsexcursie trekvogels	13.00 uur	Terra Maris
15 (donderdag)	Eendenkooi Slikkebosch	14.00 uur	Staatsbosbeheer
16 (vrijdag)	Paddenstoelen Oranjezon	10.30 uur	Zeeuws Landschap
17 (zaterdag)	Meewerkdag	10.00 uur	Speelhof Hoogerzael
17 (zaterdag)	Ronde van Oranjezon	v.a. 11.00 uur	Zeeuws Landschap
17 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	12.30 uur	Geheimen van het getij
19 (maandag)	Paddenstoelen Oranjezon	10.30 uur	Zeeuws Landschap
20 (dinsdag)	Herfstfestijn	12.00 uur	Terra Maris
21 (woensdag)	Strandexpeditie Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
21 (woensdag)	Speuren naar (dieren)sporen	13.30 uur	Terra Maris
21 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	14.00 uur	Staatsbosbeheer
22 (donderdag)	Herfstfestijn	12.00 uur	Terra Maris
24 (zaterdag)	Oranjezon	10.30 uur	Paddenstoelenexcursie
24 (zaterdag)	Koudekerkse Inlaag	13.00 uur	Natuurmonumenten
24 (zaterdag)	OERRR Fort Ellewoutsdijk	19.00 uur	Natuurmonumenten (N8vdN8)
24 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	19.30 uur	Geheimen van het getij (N8vdN8)
31 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	10.00 uur	Natuurmonumenten
31 (zaterdag)	Paddenstoelen Oranjezon	10.00 uur	KNNV Walcheren
NOVEMBER			
14 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
18 (woensdag)	Fotobespreking	19.30 uur	IVN-Fotowerkgroep, locatie volgt
21 (zaterdag)	Meewerkdag	10.00 uur	Speelhof Hoogerzael
DECEMBER			
12 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
19 (zaterdag)	OERRR Zwaakse Weel	13.30 uur	Natuurmonumenten (vogels)
23 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	14.00 uur	Staatsbosbeheer
25 (vrijdag)	13 ^e Eindejaars Plantenjacht	zelfstandig	Floron (tot en met 3 januari)
28 (maandag)	Strandexpeditie Oranjezon	12.00 uur	Zeeuws Landschap

Inhoud

Algemeen

- 2 Redactioneel
Bij de voorpagina

Bestuur en werkgroepen

- 3 Dagelijks bestuur
Algemeen bestuur (naast dagelijks bestuur)

Van de bestuurstafel

- 4 Natuurgidsenopleiding, wie o wie?

Activiteitenoverzicht

- 5 Korren op het Nollestrand
Wetenschapsdag 3 oktober
Paddenstoelen in Oranjezon
6 Geheimen van het getij
Op stap met de IVN-Fotowerkgroep

Merel op ontdekking!

- 11 Tips van de jonge natuuronderzoekster Merel

Kiek... een plaëtje!

- 12 Fotorubriek voor al je leuke waarnemingen

Op bezoek bij...

- 14 De Jeugdstranddag van de Van Dixhoornbrigade

Artikelen en ander nieuws

- 19 Middelburg in Europees project biodiversiteit
20 De ongrijpbare goudplevier
22 Kroonjuweel blij met groen schoolplein!
24 Gastles Floralia project 'Groeï en Bloei'
25 Terugblik op een zomer vol belevenissen!
26 Een gouwe ouwe van Cobie Gouwen
27 Poppekerke, een verdwenen dorp

Verrassende ommetjes op Walcheren én daarbuiten

- 36 Ommetje Serooskerke (Walcheren) – 2,5 km
37 Jacoba van Beierenpad – 7 km
38 Best of Nature: het ultieme eilandhoppert –
105 km of korter

Jaaroverzicht activiteiten Walcheren 2026

- 47 Jaaroverzicht 2026

- 2 Aan deze editie werkten mee
Colofon

- 3 Werkgroepen
Kriebelbeestjesdans! Onder het maaiveld

- 8 Bodemdierendagen 2026
Op avontuur naar Tiengemeten!
9 Herfstactiviteiten Terra Maris
10 Natuurworkshops Speelhof Hoogerzael

- 16 De HIC Jeugd van Emergis

- 28 Gezond begint in de grond
29 Zuidelijk, groen en verrassend laat
30 Kasteel Aldegonde (Souburg)
32 Het Nollebos
34 Een baken in het landschap
35 Mens & Dier
Kopij voor het volgende nummer

- 40 Keetie van Oosten-Hageroute – 87 km
(inkorten tot 31 of 56 km)
44 Verdwenen Zwinhavens – 59 km